

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Lauri Helin

Maailmankauppa murroksessa

Taloushistoriallinen katsaus globalisaation sykleihin v. 1870–2025

Laskentatoimen ja rahoituksen aka-
teeminen yksikkö
Taloustieteen kandidaatin tutkielma
Kauppatieteiden kandidaatti

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Lauri Helin		
Tutkielman nimi:	Maailmankauppa murroksessa: Taloushistoriallinen katsaus globalisaation sykleihin		
Tutkinto:	Kauppätieteiden kandidaatti		
Oppiaine:	Taloustiede		
Työn ohjaaja:	Juuso Vataja		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	62

TIIVISTELMÄ:

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan globalisaation syklistyyttä neljän aikaisemman syklin avulla osana muuttuvia kansainvälisen kaupan suhteita. Tutkielman tavoitteena on selvittää miten globalisaation hidastuminen ja kauppakumppanien väheneminen vaikuttavat pienten ja suurten avotalouksien protektionismin optimaaliseen tasoon arvoketjujen resilienssin näkökulmasta. Aihetta lähestytään tarkastelemalla globalisaatiota pitkän aikavälin integraatioprosessina. Tutkitaan nykyistä globalisaation aaltoa aikaisempien aaltojen avulla ja pyritään löytämään eroja ja yhtäläisyyksiä aaltojen välillä.

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä ovat klassinen kauppateoria, uusi kauppateoria, geotalousteoria sekä Melitzin kauppateoria. Tarkastelussa hyödynnetään aiempaa tutkimusta protektionismin optimaalisesta asteesta eri kokoluokan talouksissa, jonka pohjalta johdetaan matemaattisesti arvoketjun optimaalinen resilienssin aste protektionismin funktiona ja analysoidaan mallin tuloksia numeeristen esimerkkien avulla.

Tulokset osoittavat, että protektionismin optimaalinen taso riippuu keskeisesti talouden koosta ja rakenteesta. Pienissä talouksissa protektionismin riskivähennysvaikutus on rajallinen, jonka lisäksi kustannus- ja tehottomuusvaikutukset realisoituvat nopeasti, johtaen matalaan optimaaliseen protektionismin tasoon. Globalisaation hidastuminen talousteoreettisesti ei perustele laaja-alaista protektionismia pienissä avotalouksissa, vaikka arvoketjun resilienssi olisi keskeinen talouspolitiikan ajuri. Suuressa avotaloudessa riskinvähennysvaikutus voi ylittää kustannukset, jolloin protektionismi toimii osana strategista talouspolitiikkaa, jolla pyritään vahvistamaan arvoketjujen resilienssiä globalisaation hidastumisen oloissa.

Johtopäätökset korostavat näkemystä siitä, ettei optimaalinen protektionismi ei ole yksiselitteinen ratkaisu vaan talouden koosta riippuva poliittinen valinta. Lisäksi havaitaan, että arvoketjujen resilienssiä painottava näkökulma tuo esiin tilanteita, joissa puhtaaseen tehokkuuteen perustuvat ratkaisut saattavat lisätä haavoittuvuutta ulkoisille shokeille taloudessa. Havainnon myötä protektionismi voidaan tulkita kotimaisen tuotannon suojaamisen lisäksi välineenä, jolla pyritään pienentämään globaaleihin arvoketjuihin liittyviä haavoittuvuuksia, kuten tuotantopanelien saatavuusriskejä, logistisia häiriöitä ja geopolittisiä kaupparajoitteita.

AVAINSANAT: Globalisaatio, Arvoketjut, Protektionismi, Resilienssi, Kansainvälinen kauppa

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Globalisaation dynamiikkaa selittävät talousteoriat	9
2.1	Klassinen kauppateoria	10
2.2	Uusi kauppateoria	13
2.3	Melitzin kauppateoria	14
2.4	Geotalousteoria	16
3	Globalisaation syklit	18
3.1	Globalisaation ensimmäinen sykli	18
3.2	Globalisaation toinen sykli	19
3.2.1	Yhdysvaltojen Marshall-apu ja globaalien valtasuhteiden muutos	19
3.2.2	Bretton Woods, globaali kauppa ja multilateraaliset organisaatiot	21
3.2.3	Läntisen Euroopan keskinäinen integraatio	22
3.2.4	Globalisaation toisen aallon kritiikki	24
3.3	Globalisaation kolmas sykli	25
3.3.1	Itä-Euroopan taloudellinen integraatio	26
3.3.2	Maailman Kauppajärjestö ja Kiina-riippuvuuden kasvu	29
3.3.3	Teknokupla ja asuntokupla	30
3.3.4	Finanssikriisin seuraukset kansainväliselle kaupalle	32
3.4	Globalisaation neljäs sykli	33
3.4.1	Finanssikriisin jälkeinen kasvureaktio ja sääntely	34
3.4.2	Finanssikriisin elvyttävät toimenpiteet	36
3.4.3	Protektionismi ja taloudellinen nationalismi	37
3.4.4	Kauppa sodankäynnin välineenä	41
4	Neljännän aallon hidastumisvaiheen analyysi	43
4.1	Protektionismin kvantitatiivinen sovellutus	43
4.2	Arvoketjun resilienssin kvantitatiivinen sovellutus	46
4.2.1	Optimaalinen resilienssi pienessä avoimessa taloudessa	48
4.2.2	Optimaalinen resilienssi suuressa avoimessa taloudessa	50

5	Johtopäätökset	53
	Lähteet	55
	Liitteet	62
	Liite 1. Tekoälyn käyttö kandidaatintutkielmassa	62

Kuviot

Kuvio 1. Maailmankaupan osuus maailman BKT:sta, 1970-2024	12
Kuvio 2. Länsi- ja Itä-Saksan BKT/capita v. 1950–1989	20
Kuvio 3. Puolan, Slovakian ja Unkarin vuotuinen BKT:n kasvuvauhti v. 1991–2004	28
Kuvio 4. Viron, Latvian ja Liettuan vuotuinen BKT:n kasvuvauhti v. 1993–2004	29
Kuvio 5. Maailmankaupan osuus maailman BKT:sta, 2006–2024	36
Kuvio 6. Julkisten menojen muutosten vaikutukset mallitaloudessa	37

Taulukot

Taulukko 1. OECD-maiden viennin integraatio vuosina 1953–1959	24
Taulukko 2. Maailman BKT:n, viennin ja kaupan osuus vuosittain, 1990–2007	26
Taulukko 3. Maailman BKT:n, viennin ja kaupan osuus vuosittain, 2010–2019	34

1 Johdanto

Globalisaatiolla tarkoitetaan taloustieteellisessä kontekstissa kansallisvaltioiden taloudellisten intressien ohjaamista kohti kansainvälistä ja valtionrajat ylittävää globaalia kaupankäyntiä. Globalisaatio pyrkii yhtenäistämään kansalliset markkinat kansainvälisiksi sisämarkkinoiksi ja tämän prosessin keskiössä on tavaroiden, palveluiden, pääomien ja työvoiman vapaa liikkuvuus valtioiden välillä. Globalisaatio on edellisen vuosisadan aikana onnistunut parantamaan taloudellisten toimijoiden hyvinvointia, jota tarkastellaan tyypillisesti suhteuttamalla valtion bruttokansantuote asukaslukuun, jolloin saadaan elintason mittarina käytetty BKT/capita-mittari. Kun otetaan huomioon valtioiden maantieteellinen sijainti ja koko, tutkimukset ovat havainneet, että yhden prosentin kaupan kasvuun liittyy yli puolen prosentin kasvu per capita-tuloissa sellaisissa talouksissa, joissa yritysten markkinoille tulo on helppoa (Freund & Bolaky, 2008, s. 309). Koska kaupan kasvun ja BKT/capita-tulojen välillä on positiivinen riippuvuus, on etenkin pienten talouksien etujen mukaista laajentaa kaupankäyntiä kansainväliseksi, sillä kansallisilla markkinoilla mahdollisuudet ovat rajatut.

Pienellä avoimella taloudella tarkoitetaan taloustieteessä valtiota, jonka kansantalous on sidonnainen kansainväliseen kaupankäyntiin ja pääoman liikkuvuuteen. Pienen avoimen talouden kansantalous on etenkin hyvinvointivaltioiden tapauksessa vientiriippuvainen, koska kotimaan markkinat eivät pienen kokonsa vuoksi mahdollista riittäviä tuloja maan taloudelle ja elintasolle. Talouden pieni koko johtaa usein vientivetoiseen rakenteeseen, mutta samalla lisää riippuvuutta kansainvälisistä suhdannevaihteluista, geopoliittisista jännitteistä ja kaupan esteistä, eikä yksittäinen talous tällaisessa tilanteessa pysty vaikuttamaan hyödykkeiden maailmanmarkkinahintoihin.

Suurella avoimella taloudella tarkoitetaan valtiota, joka on laajassa vuorovaikutuksessa kansainvälisillä markkinoilla. Suuren avoimen talouden talouspolitiikka vaikuttaa muiden maiden hintatasoon ulkoisten tekijöiden heijastuessa nopeasti pienempien avotalouksien markkinoihin. Suuren avotalouden valuutta on globaalisti käytetty ja vakaa, joka hel-

pottaa globaalien pääomavirtojen siirtymistä. Suurissa avotalouksissa kilpailu on korostunut ja skaalautuvuutensa vuoksi suurilla avotalouksilla on mahdollisuus vaikuttaa hyödykkeiden maailmanmarkkinahintoihin.

Kansallisten markkinoiden yhtenäistyminen on tuonut mukanaan positiivisten vaikutusten lisäksi myös negatiivisia vaikutuksia. Lähivuosien aikana globaali toimintaympäristö on muuttunut Covid 19-pandemian, Ukrainassa käydyn sodan sekä Yhdysvaltojen ja Kiinan jännittyneen tilanteen vuoksi. Kriisien vuoksi kansainvälisen reaalisin BKT:n kasvu on globaalia tavarakaupan kasvua suurempaa, kun taas kansainvälinen kauppa kokonaisuudessaan kasvaa keskimäärin samalla tahdilla BKT:n kanssa (WTO, 2023, s. 30).

Kansainvälisen kaupan hidastumisesta puhutaan termillä ”slowbalisation” viitaten globalisaation hidastumiseen. Radikaaleimmat tutkimukset viittaavat jopa de-globalisaatioon, jota on havaittu empiirisesti finanssikriisin jälkeen (Kim et. al, 2020, s. 83). Globalisaation hidastumisen ja de-globalisaation puolesta puhuu kansainvälisen kaupan laskeva trendi suhteessa bruttokansantuotteeseen (World Bank, n.d.).

Globalisaatio on hidastunut tilanteeseen, jossa hyödykkeiden kauppa on vähentynyt bruttokansantuotetta pienemmäksi verrattuna aikaan, kun kansainvälisen kaupan volyymi kasvoi bruttokansantuotetta nopeammalla tahdilla. Vuonna 2010 finanssikriisistä toipumisen jälkeen kansainvälisen kaupan volyymi on kasvanut yli kolme kertaa nopeammalla tahdilla, kuin bruttokansantuote, kun taas vastaava luku vuonna 2016 on ollut enää 0.8-kertainen (Smith, 2016), pitkän aikavälin kansainvälisen BKT:n ja kaupan kasvun ollessa samalla tasolla (WTO, 2023, s.30). Muutokset kansainvälisen kaupan volyymissa viittaavat kaupan kasvun sykliseen luonteeseen. Vaikka globaalien tavarakaupan kasvuvauhti on vähentynyt merkittävästi, on palvelusektorin kansainvälinen vienti kasvanut keskimäärin 4.5 prosenttia vuodessa (Lund, 2020, s. 83). Tällä hetkellä palvelusektori kattaa vain n. 20 prosenttia kansainvälisestä kaupasta, mutta kasvuvauhti on hyödykekaupan vastaavaa lukua suurempaa.

Lundin mukaan, (2020, s. 83) palvelusektorin kasvusta valtaosa johtuu tele- ja IT-palveluiden viennin kasvusta, jonka myötä kansainvälinen kauppa on kasvavissa määrin teknologiaorientoitunutta.

Globalisaation hidastumisen arvioimiseksi tulee ymmärtää globalisaation laaja-alaisia ulottuvuuksia ja pitkän aikavälin kehitystä, jonka vuoksi tässä tutkielmassa tarkastellaan globalisaatiota pitkän aikavälin integraatioprosessina. Tarkastellaan nykyistä globalisaation aaltoa aikaisempien aaltojen avulla ja pyritään löytämään eroja ja yhtäläisyyksiä eri aaltojen välillä. Tarkastellaan, miten globalisaation hidastuminen ja kauppakumppanien väheneminen sen neljännessä aallossa vaikuttavat pienten ja suurten avotalouksien protektionismin optimaaliseen tasoon arvoketjujen resilienssin näkökulmasta.

2 Globalisaation dynamiikkaa selittävät talousteoriat

Globalisaatiota tarkastellaan taloustieteellisessä kontekstissa tyypillisesti pitkän aikavälin integraatioprosessina kansainvälisen kaupan, pääomavirtojen ja tuotannon alueellisten rajojen merkityksen vähentyessä asteittain. Globalisaatio ei kuitenkaan pitkällä aikavälillä ole lineaarista, vaan ilmiöön liittyy kiihtymisen sekä hidastumisen vaiheita, joita yleisesti käytetyt taloustieteelliset teoriat eivät ota huomioon. Teoriaosuudessa tarkastellaan globalisaatiota teoreettisessa viitekehyksessä neljän talousteorian avulla.

Klassinen kauppateoria, joka pohjautuu erityisesti David Ricardon suhteellisen edun teoriaan sekä Heckscher-Ohlinin malliin olettaa täydellisen kilpailun sekä suhteellisen edun, jotka painottavat kaupan pysyvää tehokkuutta kuitenkin huomioimatta institutionaalisia tai poliittisia tekijöitä. Globalisaation syklisen muodon voidaan katsoa olevan poikkeama klassisen kauppateorian ehdottamasta pitkäaikaisesta integraation trendistä, jota klassinen kauppateoria ei kykene eksplisiittisesti selittämään.

Analyysiä laajennetaan Paul Krugmanin uudella kauppateorialla, joka tuo esiin kaupan käynnin mittakaavaedut, tuotedifferentiaation ja epätäydellisen kilpailun merkityksen osana kansainvälistä kauppaa. Tarkastelemalla syklisyyttä uuden kauppateorian avulla huomataan, että kiihtymistekijöitä voidaan selittää kaupan rakenteellisilla tekijöillä kuten kuljetuskustannusten alenemisella ja markkinoiden laajentumisella. Krugmanin teoria pyrkii selittämään miksi kansainvälisen integraation hyödyt jakautuvat epätasaisesti ja miten taloudelliset shokit vaikuttavat kaupan dynamiikkaan. Uusi kauppateoria pyrkii selittämään, miten globalisaation syklisyys on osittain seurausta rakenteellisten tekijöiden vahvistumisesta tai heikkenemisestä.

Melitzin yritystason kauppateoria (2003) syventää rakenteellisten tekijöiden näkökulmaa tarkastelemalla yritysten heterogeenisuutta sekä valikoitumista kansainvälisille markkinoille. Melitzin teoria tarjoaa mikrotason mallin, jonka kautta syklit heijastuvat yrityksen rakenteeseen ja kaupan volyymeihin. Malli korostaa vain tuottavimpien yritysten kyvykkyyttä osallistua vientiin, tehden kansainvälisestä kaupasta riskialttiin institutionaalisten

shokkien lisäksi myös yritysten organisaatiomuutosten vuoksi. Huomataan, että syklin hidastumisvaiheissa tuotannon kansainvälistyminen vähenee epävarmuuden tai poliittisten riskien kasvaessa.

Geotalousteoria korostaa Keynesiläisyyden tavoin valtion roolia ja strategisia intressejä osana kansainvälistä kauppaa. Geotalousteorian keskeisin oletus on, ettei valta ja turvallisuus ole sidoksissa pelkästään alueen fyysiseen hallintaan, vaan myös valtion kykyyn hallita ja manipuloida taloudellisia sidoksia, jotka yhdistävät valtioita toisiinsa (Scholvin, Wigell, 2018, s.4). Viitekehyksessä kauppa on masinoitu taloudellisen ilmiön lisäksi turvallisuuden ja keskinäisriippuvuuden välineeksi. Sykliin hidastumisvaiheita tarkastellaan seurauksena geopoliittisten riskien kasvusta sekä pyrkimyksenä vähentää riippuvuutta tietyistä kauppakumppanimaista. Geopoliittisen talousteorian näkökulma on keskeinen viimeaikaisen kehityksen, esimerkiksi kauppasotien ja arvoketjujen uudelleenjärjestelyjen kontekstissa.

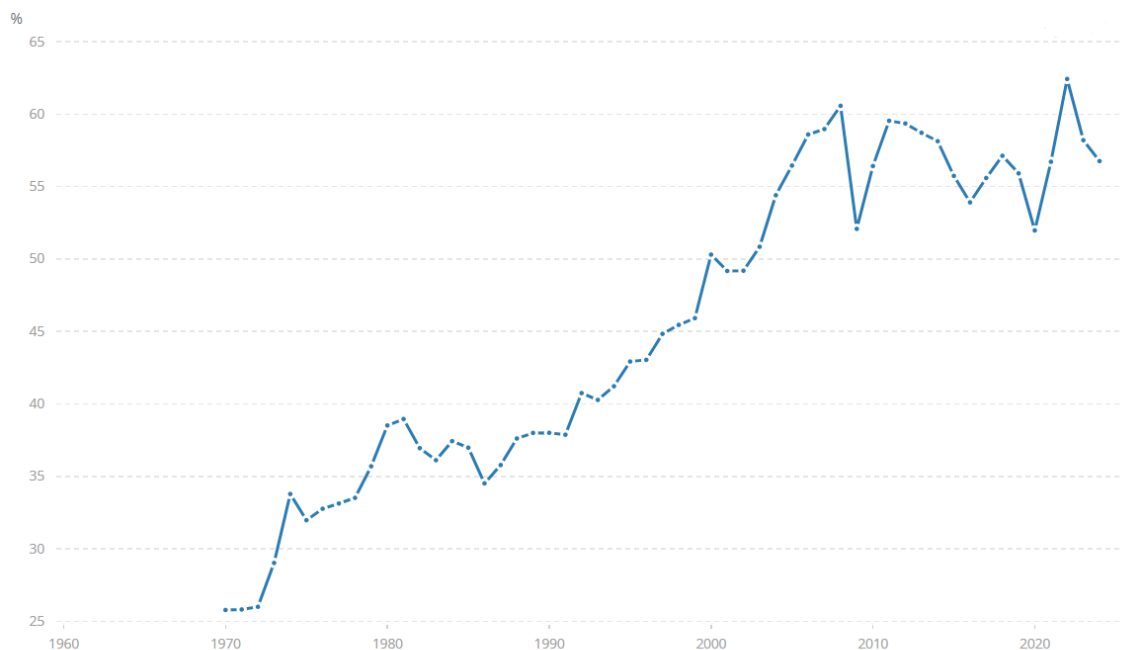
2.1 Klassinen kauppateoria

Taloustieteellisten teorioiden ytimessä ovat Adam Smithin ajalta asti olleet yksinkertaistetut mallit, joita soveltamalla pyritään selittämään alati monimutkaistuvia taloudellisia ilmiöitä. Maailmankaupan analyttisen tarkastelun keskiössä on Iso-Britannialaisen ekonomistin, David Ricardon luoma klassinen kauppateoria, joka tarjoaa edelleen hyvän pohjan, jonka kautta kansainvälistä kauppaa voidaan tarkastella.

Klassisen kauppateorian ytimessä on käsitys suhteellisesta edusta. Lahden mukaan (2008, s. 3), markkinoiden laajentaminen johtaa erikoistumiseen ja kustannustehokkuuteen kansainvälisessä työnjaossa, jonka lisäksi valtio käy kauppaa ulkomaille ylitarjonnan avulla, eli hyödykkeillä, joissa tuotannontekijöitä on käytettävissä edullisemmin. Kansainvälisessä kansainvälisessä kaupassa maa vie suhteellisen edun tuotetta toiseen maahan ja vuorostaan tuo maasta tuotetta, jonka tuottaminen on suhteellisesti kalliimpaa, jonka seurauksena maat erikoistuvat tuotteisiin, joissa niiden suhteellinen etu on tuottavinta.

Heckscher-Ohlinin malli syventää suhteellisen edun teoriaa tarkastelemalla mistä suhteellinen etu syntyy. Ricardolaisessa mallissa teknologia ja työn tuottavuus ovat eksogeenisiä muuttujia, kun taas Heckscher-Ohlin-mallissa tuotannontekijät, kuten työvoima ja pääoma, ovat keskeisiä analyysin muuttujia ja suhteellinen etu määräytyy niiden suhteellisen runsauden perusteella (Krugman, Obstfeld & Melitz, 2018, s. 29–33). Tässä tapauksessa suhteellinen etu muodostuu maiden välisistä tuotannontekijöiden eroista sekä tuotannontekijävarannoista. Heckscher-Ohlin-malli ennustaa työvoimavaltaisen maan viennin koostuvan työvoimavaltaisista hyödykkeistä ja pääomavaltaisen maan viennin pääomavaltaisista hyödykkeistä (Ohlin, 1933, s. 46–48; Leamer, 1995, s. 3–6).

Jotta klassinen kauppateoria toimisi käytännössä, tulee sille tehdä merkittäviä myönnytyksiä, joista merkittävimpiä ovat oletus kahdesta valtionrajan ylittämättömästä tuotannontekijästä, jotka ovat kouluttamaton työvoima sekä koulutettu työvoima. Heckscher-Ohlinin malli olettaa eri tuotteiden tuotantofunktioiden olevan erilaisia, mutta olettaa saman tuotteen tuotantofunktion olevan identtinen jokaisessa maassa, jolloin maiden teknologiat maiden kesken vastaavat toisiaan. (Dwivedi, 2020, s. 42). Merkittävin klassisen kauppateorian edellytys on Ricardolaisen mallin vaatimus täydellisestä kilpailusta ilman transaktiokustannuksia kaupan ollessa vapaata (Dwivedi, 2013, s. 33). Tällaisessa tilanteessa yksittäiset tuottajat eivät voi vaikuttaa hyödykkeen markkinahintoihin, vaan hinnat heijastavat suoraan työn rajatuottavuutta. Näiden oletusten ollessa voimassa maailmankaupan osuuden kasvun maailman BKT:sta tulisi olla täysin lineaarista. Kuvio 1 havainnollistaa maailmankaupan osuuden pitkän aikavälin kasvutrendiä, josta huomataan, ettei kasvu ole lineaarista klassisen kauppateorian ja Heckscher-Ohlinin mallin mukaisesti.

Kuvio 1. Maailmankaupan osuus maailman BKT:sta, 1970–2024 (World Bank, n.d.)

Globalisaation syklisyyden kontekstissa klassinen kauppateoria tarkastelee maailmankaupan integraation pitkää trendiä. Koska markkinoilla ilmenevä kilpailu on epätäydellistä toisin kuin mallin oletus täydellisestä kilpailusta, integraatiokehityksen poikkeamia trendissä ei ole mahdollista selittää yksin klassisen mallin avulla. Kuvioista huomataan merkittävä muutos kansainvälisen finanssikriisin aikana v. 2008 sekä koronapandemian vaikutuksesta v. 2020.

Lisäksi tiedetään, että kauppakumppanimaiden väliset teknologiat eivät välttämättä vastaa toisiaan, työvoima ei ole kansainvälisesti liikkumatonta eikä kilpailu ole täydellistä vapaakauppaa vailla kuljetuskustannuksia. Teoria tarjoaa kuitenkin pohjan kansainväliselle kaupalle olemassa olevassa muodossaan.

2.2 Uusi kauppateoria

Ekonomisti Paul Krugmanin luoma uusi kauppateoria kehittyi 1970- ja 1980-luvuilla Ricardolaisen mallin ja Heckscher-Ohlinin mallin pohjalta ottamalla huomioon tekijöitä, jotka eivät ole osana klassista kauppateoriaa. Klassisessa kauppateoriassa skaalatuottojen oletetaan olevan vakiot, kun taas uuden kauppateorian keskiössä on mittakaavaedut, jonka mukaan keskimääräiset kustannukset laskevat tuotannon volyymin kasvaessa, jolloin skaalatuotot ovat kasvavat. Kasvat skaalatuotot osoittavat, ettei kaupankäynnin tarvitse olla seurausta kahden kauppakumppanimaan teknologisissa eroavaisuuksissa tai tuotannontekijöiden omistuksessa, vaan kauppa voi olla keino laajentaa markkinoita ja mahdollistaa mittakaavaetujen hyödyntämistä, jolloin kaupan vaikutukset ovat samankaltaisia kuin työvoiman kasvu tai alueellisen keskittymisen vaikutus (Krugman, 1979, s. 479).

Klassisen kauppateorian oletus täydellisestä kilpailusta viittaa tilanteeseen, jossa yksittäinen yritys on kykenemätön vaikuttamaan hyödykkeen markkinahintaan, kun taas uusi kauppateoria painottaa epätäydellistä kilpailua skaalaetujen seurauksena. Uudessa kauppateoriassa epätäydellinen kilpailu mallinnetaan matemaattisesti kasvavien skaalatuottojen ja vakioisen substituutiojouston kysynnän kautta (Krugman, 1980, s. 951–952). Vakioinen substituutiojousto havainnollistaa kuluttajan vakiomuotoisia mieltymyksiä eri hyödykkeiden väliseen substituutioon samalla hyödyn tasolla. Vakiomuotoisen substituutiojouston kysyntäfunktio poikkeaa Cobb-Douglas funktiosta siten, että kummassakin funktiossa substituutiojoustavuus on vakio, mutta Cobb-Douglas funktiossa jousto on aina tasan yksi, kun taas vakioisen substituutiojouston kysyntäfunktiossa voidaan mallintaa tilanteita, joissa panokset ovat huonosti tai hyvin korvattavissa, jolloin jousto voi lähestyä joko nollaa tai ääretöntä. Krugmanin mukaan (1979, s. 472–473), monopolistisessa kilpailussa yritysten variaatiot alkuperäisestä hyödykkeestä kohtaavat laskevan kysyntäkäyrän ja vaikka yksittäisten yritysten hinnoitteluvoima mallissa on kohtalainen, uuden yrityksen markkinoille tulo on helppoa vapaiden markkinoiden vuoksi, joka rajoittaa ylisuuret voitot kilpailun kasvun vuoksi.

Keskeinen lisä klassiseen kauppateoriaan tapahtuu toimialan sisäisen kaupan tekijällä. Klassisessa kauppateoriassa tuotteiden oletetaan olevan täysin identtisiä, kun taas uusi kauppateoria selittää toimialan sisäisen kaupan syntyä. Tilanteessa maat vievät ja tuovat samanaikaisesti samankaltaisia hyödykkeitä, joka ilmenee erityisesti teollistuneiden maiden välisessä kaupassa. Yhdistettynä mittakaavaetuihin tämä mahdollistaa yritysten erikoistumisen hyödykkeen variaatioihin saman toimialan sisällä, joka lisää kuluttajien valinnanvaraa ja tehostaa tuotantoa.

Johtamalla kasvavat skaalatuotot yritystasolta kansainväliseksi, huomataan että yritysten markkinaosuus kasvaa, kun markkinat laajentuvat. Markkinaosuuden kasvu voi olla seurausta esimerkiksi kuljetuskustannusten laskusta tai tullien alentumisesta, jolloin laajentuneet markkinat mahdollistavat yrityksen suuremmat tuotantosarjat laskien keskimääräisiä kustannuksia. Alentuneet kustannukset parantavat yritysten kilpailukykyä ja lisäävät kannustimia kansainvälistymiseen. Tämän perusteella etenkin uuden globalisaation syklin kiihtymisvaihe on selitettävissä uudella kauppateorialla.

2.3 Melitzin kauppateoria

Kauppateorian syventäminen makrotason malleista yksittäisiin yrityksiin tarjoaa työkalut tarkastella vientiyritysten toimintaa kansallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla. Merkittävin lisäys Krugmanin uuteen kauppateoriaan on oletus siitä, että kaupan esteiden poistuminen vaikuttaa epäsymmetrisesti yrityksiin. Suhteellisen edun avulla luodaan malli, jonka mukaan vientiyritykset ovat suhteellisesti suurempia ja tehokkaampia verrattuna yrityksiin, jotka toimivat vain kotimaan alueellisilla markkinoilla. Melitzin kauppateoria on mallinnettu monopolistisen kilpailun markkinoilla, jossa yritykset ovat toisistaan poikkeavia. Yritysten heterogeenisuus muodostuu kuluttajien preferenssien vuoksi, sillä kuluttajien preferenssit monipuolisesta hyödykekorista aiheuttavat hyödykekombinaation kulutuksen rajahyödyn olevan laskeva kuluttajilla. (Melitz, 2003, s. 1699; Redding, 2010, s. 5–7). Kuluttajien monipuoliset preferenssit pakottavat yritykset tuottamaan toisistaan poikkeavia hyödykekombinaatioita, johtaen eroavaisuuksiin yrityksissä. Vientiin liittyvät

kustannukset, esimerkiksi logistiikka ja jakeluverkostojen rakentaminen johtavat tilanteeseen, jossa vain riittävän tuottavat yritykset kykenevät kattamaan kustannukset ja harjoittamaan vientiä riittävän suuressa mittakaavassa. Näin ollen kaupan esteiden purkautuminen ei lisää kaikkien kohdemaan yritysten vientiä, vaan johtaa selektiivisyyteen, jossa matalan tuottavuuden yritykset poistuvat markkinoilta ja korkeamman tuottavuuden yritykset laajentuvat.

Melitzin mukaan (2003, s. 1719), kansainvälisen kilpailun lisääntyessä, tuotantopanosten uudelleenallokaatio tehokkaampiin yrityksiin selittää, miksi kokonaistuottavuudessa ilmenee kasvua ilman, että yksittäisten yritysten tuotannollinen tehokkuus paranee. Melitzin kauppateorian kaltaisessa yritysten heterogeenisuuden mallissa yritysten tuottavuus oletetaan stabiiliksi ominaisuudeksi, joka ei muutu kansainvälisille markkinoille laajenemisen seurauksena. Reddingin mukaan (2010, s. 6), kansainvälisillä markkinoilla yritykset kohtaavat jatkuvan, mallille eksogeenisen todennäköisyyden poistua markkinoilta satunnaisten shokkien seurauksena. Redding argumentoi (2010, s. 6), että yritysten konkurssiriski luo tasapainotilan, jossa uusien yritysten markkinoille tulon ja olemassa olevien yritysten markkinoilta poistumisen välillä on jatkuva tasapaino. Mallin mukaisella tavalla kansainvälinen kauppa vaikuttaa yritysrakenteeseen valikoimalla tuottavimmat yritykset vientiin, kun vähemmän tuottavat yritykset poistuvat markkinoilta.

Tarkasteltaessa kansainvälistä kauppaa globalisaation syklisyyden näkökulmasta, Melitzin kauppateoria pyrkii selittämään, miksi kansainvälisen kaupan kasvu saattaa hidastua ilman välittömiä protektionistisia toimia. Ulkoiset viennin kustannuksiin vaikuttavat shokit synnyttävät aallon hidastumisvaiheen, joka kasvattaa yritysten vientikynnystä, jotta vetäytymiseen kansainvälisiltä markkinoilta. Kuten aiemmin todettiin, muutos on Melitzin mallissa eksogeeninen, joka voi syntyä esimerkiksi muutoksissa kumppanimaiden poliittisessa ilmapiirissä.

2.4 Geotalousteoria

Viimeaikaisessa uutisoinnissa ja taloustieteellisessä kirjallisuudessa kansainvälisen kaupan rooli on kasvavissa määrin osa geopoliittista kilpailua tehokkuutta ja hyvinvointia lisäävän taloudellisen mekanismin sijaan. Toimivaksi todettujen kansainvälisten instituutioiden ja periaatteiden vaikutus vähenee ja taloudelliset keskinäisriippuvuudet ovat osoittaneet haavoittuvuutensa geopoliittisille shokeille. Ali-Yrkön, Kuuselan ja Kuusen tekemän tutkimuksen mukaan (2024, s. 5) geopolitiikan taloudelliset vaikutukset ilmentyvät maailmantalouden blokkiutuessa erityisesti kansainvälisen kaupan ja työperäisen maahanmuuton vähenemisenä sekä maailmankaupan periaatteiden muuttumisena.

Valtiot ja yritykset ovat alkaneet vähentää riippuvuuttaan strategisesti riskialttiista kumppaneista, johtuen yritysten tuotannon ja toimitusketjujen siirtymisen maihin, jotka katsotaan geopoliittisiksi liittolaisiksi. Maiden kannalta parhaan politiikan määrittää nykyisessä toimintaympäristössä peliteoreettiset tulkinat kauppakumppanimaiden toimista (Ali-Yrkkö et. al, 2024, s. 5), jolloin valtiot pyrkivät vähentämään strategisia haavoittuvuuksia taloudelliselle turvallisuudelle, kun taas kannattavuuden lisäksi riskienhallinta ohjaa yritysten päätöksiä.

Yritystason näkökulmasta geotaloudellinen pirstaloituminen vahvistaa Melitzin kauppateoriassa tarkasteltua valikoitumisvaikutusta. Geopoliittisten riskien ja sääntelykustannusten kasvu nostaa vientiin liittyviä kiinteitä kustannuksia, joka rajoittaa kansainvälisen kaupan entistä harvempien suurten ja tuottavien yritysten varaan, joka voi osaltaan selittää globalisaation hidastumista ilman ulkoisen shokin aiheuttamaa välitöntä kaupan romahdusta. Valtioiden intressit kuitenkin heijastuvat yhä voimakkaammin yritysten toimintaympäristöön erityisesti kaupan esteillä.

Globalisaation negatiivisena ulkoisvaikutuksena kumppanimaiden keskinäisriippuvuus on johtanut tilanteeseen, jossa pääoman, informaation ja fyysisten hyödykkeiden vienti yli valtionrajojen synnyttää uusia riskejä. Samalla se tarjoaa valtioille mahdollisuuden

hyödyntää näitä sidoksia vaikuttamisen välineinä, jolloin valtiot, jotka eivät ole halukkaita ryhtymään suoraan konfliktiin voivat turvautua sodankäyntiä lievempiin painostus- ja vaikutuskeinoihin. (Farrel, Newman, 2019, s. 43).

Globalisaation katsotaan olleen huipussaan ennen kansainvälistä finanssikriisiä, jolloin arvoketjuja rakennettiin periaatteella, jossa tuotanto siirrettiin toiseen maahan kustannussyistä noudattaen suhteellisen edun teoriaa. 2020-luvulla arvoketjut lyhenevät ja keskittyvät riskien sekä geopoliittisten tekijöiden vuoksi. Erityisesti taloudelliset pakotteet sekä tullipolitiikka osana modernia sodankäyntiä ovat johtaneet geotaloudelliseen pirstaloitumiseen.

Pirstaloitumisen seurauksena yritysten arvoketjujen tehokkuuden optimoinnin sijaan painopiste on kasvavissa määrin sen resilienssissä, vaikka liiketoimintojen palauttaminen kotimaahan ei myöskään välttämättä tee tuotteista kalliimpia automaation vähentäessä henkilöstökuluja. (Norrington, 2024, s. 3; Javorcik, 2020, s. 114). Haasteellista resilienssin kasvattamisesta tekee sen huono kvantitatiivinen mitattavuus, sillä taloudellista tuottavuutta tavoiteltaessa hyvinvointivaikutukset ovat helposti mitattavissa, mutta vielä ei ole olemassa mittapuuta sille, kuinka paljon resilienssiä on optimaalista arvoketjulle (Goldberg & Reed, 2023, s. 43).

Arvoketjujen lyhenemisen ja riskien vähentämisen voidaan kuitenkin katsoa johtavan pitkällä aikavälillä tilanteeseen, jossa syntyy useampia samanmielisiä alueellisia kauppaliittoja, jonka voidaan katsoa olevan askel kohti multipolaarisempaa maailmaa usean pienen avoimen talouden integroitua lähemmin suureksi avotaloudeksi.

3 Globalisaation syklit

Koska tutkielmassa vertaillaan aikaisempia globalisaation syklejä nykyiseen, tulee tarkastella aikaisempien syklien ominaisuuksia. Kun aikaisemmat syklit ja kansainväliset rakennemuutokset sidotaan teoreettiseen viitekehykseen kauppateorioiden ja geopolitiittisen talousteorian avulla, saadaan muodostettua kokonaisvaltainen käsitys globalisaation sykleille ominaisista tekijöistä.

3.1 Globalisaation ensimmäinen sykli

Globalisaation ensimmäisen aallon käynnistäneenä tekijänä pidetään Suezin kanavan valmistumista v. 1869 ja syklin päättäneenä tekijänä ensimmäisen maailmansodan alkamista. Tähän perustuen, ensimmäisen syklin katsotaan kestäneen vuodesta 1870 vuoteen 1914. Uuden kansainvälisen kauppareitin aukeaminen yhdistettynä teolliseen valankumoukseen vauhditti kansainvälistä kauppaa lyhentämällä hyödykkeiden toimitusmatkoja Euroopan ja Aasian välillä yli seitsemällä tuhannella kilometrillä (Liu, 2025). Lyhyemmät toimitusmatkat ja -ajat lisäsivät kansainvälisen kaupankäynnin kysyntää ja tarjontaa, jonka myötä kaupan esteitä purettiin, johtaen rahavirtojen globaaliin laajenemiseen. Koska luvut bruttokansantuotteen suuruudesta perustuvat osittain estimaatteihin ajalta ennen vuosisadan vaihtumista, voidaan globalisaation kiihtymistä tarkastella ensisijaisesti rahavirtojen liikkuvuuden kannalta. Ensimmäisen syklin yksittäinen merkittävin taloudellinen toimija oli Iso-Britannia. Iso-Britannian ulkomaiset pääomasijoitukset manner-Eurooppaan v. 1865 olivat 7,4 miljoonaa puntaa vastaavan luvun ollessa 24,6 miljoonaa puntaa vuonna 1874 (Stone, 1999, s. 293). Sijoitukset koostuivat valtionlainojen rahoituksesta, infrastruktuurin investoinneista sekä pankkisektorin välittämistä luotoista. Täten rahavirrat eurooppalaisiin maihin kasvoivat yli kolminkertaisesti yhdeksän vuoden aikana. Ensimmäisen syklin merkittävimmät piirteet ovat kaupan ja rahoitusmarkkinoiden vahvistuminen kansainvälisten rahavirtojen volyymin voimistuessa merkittävästi. Suhteellisen edun teorian näkökulmasta tarkasteltuna, Iso-Britannialla oli suhteellinen

etu erityisesti pääomamarkkinoilla, joka johtui erityisesti siirtomaiden tuomasta varallisuudesta, jonka lisäksi mittakaavaetujen voidaan katsoa kytkeytyvän uuteen kauppateoriaan.

Taloudellinen yhdentyminen katkesi ensimmäiseen maailmansotaan, joka johti rahapolitiikan kiristymiseen ja protektionismiin. Rahapolitiikkaa kiristettiin Yhdysvalloissa mm. Smooth-Hawleyn lailla, joka edelleen nosti maan tuontitulleja 20 prosenttia aiemmasta Fordney-McCumber lain 40 prosentista (Britannica, 2025). Protektionististen toimenpiteiden kasvua on mm. esitetty yhdeksi syyksi Yhdysvaltain pörssiromahdukselle v. 1929 ja siitä aiheutuneelle 1930-luvun lamalle. Geopoliittinen epävarmuus sotien välisenä aikana luonnehti kansallisvaltioiden eristäytymisen ja kansainvälisen kaupan heikkenemisen.

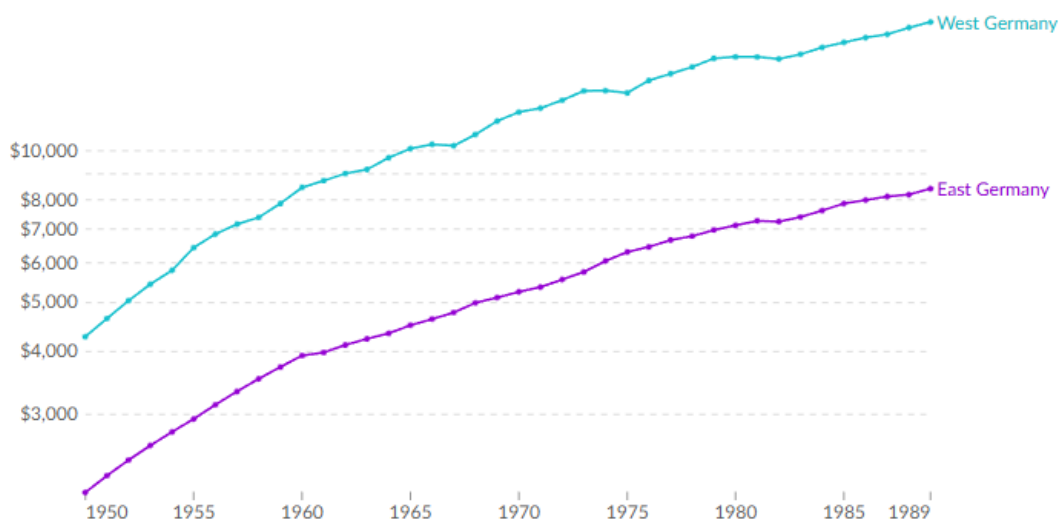
3.2 Globalisaation toinen sykli

Globalisaation toinen aalto käynnistyi toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Toisen aallon käynnistyminen ei ollut riippuvaista yksittäisestä tekijästä, vaan useasta arvovalinnasta, joiden avulla pyrittiin välttämään toisen maailmansodan kaltainen globaali konflikti. Syklin merkittävimpiä tapahtumia sen alkupäässä olivat usean multilateraalisen hallinnollisen instituution perustaminen sekä Bretton-Woodsin järjestelmän perustaminen. Syklin päättymisestä on taloustieteilijöiden keskuudessa merkittäviä mielipideeroja. Globalisaation ja vapaakaupan edistämisen vuoksi perustettu maailman talousfoorumi katsoo globalisaation toisen aallon päättyneen samalla, kun kylmän sota päättyi v. 1989 (Vanham, 2019).

3.2.1 Yhdysvaltojen Marshall-apu ja globaalien valtasuhteiden muutos

Jotta Euroopan jälleenrakennus toisen maailmansodan jälkeen saatiin aloitettua, Yhdysvaltojen kongressi myönsi sodasta kärsineille eurooppalaisille valtioille Marshall-apua

yhteensä 13,3 miljardia maiden talouksien jälleenrakentamiseksi v. 1948–1952 (National Archives, 2022). Vuoden 2025 valuutassa rahamäärä vastaisi n. 163 miljardia dollaria. Apurahalla Yhdysvallat loivat markkinoita ja kauppakumppaneita sekä tukivat demokraattisia hallituksia Länsi-Euroopassa. (National Archives, 2022). 16 maata Euroopassa otti vastaan avustuksia Yhdysvalloilta, kun taas kylmän sodan myötä rautaesiripun taakse jääneet itäblokin maat eivät ottaneet apua vastaan. Marshall-avun vastaanottaneiden valtioiden talous kasvoi merkittävästi nopeammin verrattuna maihin, jotka kieltäytyivät tuesta. Kuvio 2 tarkastelee Länsi- ja Itä-Saksan välisiä eroja vuodesta 1950 vuoteen 1989. Kuvioista huomataan, että Marshall-apua vastaanottaneen Länsi-Saksan bruttokansantuote suhteutettuna väkilukuun havaintojakson viimeisenä vuonna on n. 18 tuhatta dollaria verrattuna Itä-Saksan n. 8,5 tuhanteen dollariin. BKT/capita on mitattu reaalisesta BKT:sta, joka on ilmaistu dollareissa v. 1990 dollarin arvon mukaan.

Kuvio 2. Länsi- ja Itä-Saksan BKT/capita v. 1950–1989 (Our World in Data, 2015)

Toisen maailmansodan aikainen tuotannon heikkeneminen teki ensimmäisen globalisaation syklin hegemoniasta, Iso-Britanniasta, tuontikeskeisen talouden. Vaikka maan maksetasetta tasapainotettiin sodan jälkeen toteutetuilla toimenpiteillä, 1950-luvulta alkaen Iso-Britannian maahantuonti oli rahamäärällisesti niin suurta, ettei sitä voitu enää kattaa

viennillä (Wardley-Kershaw & Schenk-Hoppé, 2022, s. 386). Sodan jälkeisen kansainvälisen talousjärjestelmän muuttaessa muotoaan Yhdysvalloista muodostui uusi hallitseva talousmahti.

3.2.2 Bretton Woods, globaali kauppa ja multilateraaliset organisaatiot

Yhdysvallat sijaitsi geopoliittisesti edullisessa paikassa toisen maailmansodan kontekstissa, sillä valtameren takainen sijainti teki kriittisen infrastruktuurin tuhoamisesta sen aikaisella teknologialla lähes mahdotonta. Koska Euroopan ja Japanin teollinen kapasiteetti oli suurilta osin tuhoutunut, Yhdysvallat tuottivat yli 60 prosenttia tehdastuotteista 1940-luvulla (Branson, 1980, s. 183). Tämän vuoksi Yhdysvalloista muodostui hyödykkeiden nettoviejä toisen maailmansodan päätyttyä, vaikka aiemmin maa oli ollut kulutushyödykkeiden nettotuojana. Vuonna 1947 kulutushyödykkeiden nettoviennin ylijäämä oli jo miljardi dollaria (Branson, 1980 s. 183). Yhdysvaltojen strategisten intressien mukaista oli edesauttaa kansainvälisen kaupan kasvua sosialismin leviämisen pelossa.

Kansainvälisen kaupan edistämiseksi perustettiin Bretton Woods-järjestelmä, jonka tarkoituksena oli yhdistää kultaan sidotun valuutan ja kelluvien valuuttakurssien hyvät puolet. Muutos toteutettiin luomalla säädettävä kiinteiden pariteettien järjestelmä, jota muutettiin vain, mikäli järjestelmä oli perustavanlaatuisesti epätasapainossa (Bordo, 1993, s. 5). Järjestelmä sitoi Yhdysvaltain dollarin arvon kultaan ja 44 maata sitoi valuutansa arvon dollariin. Bretton-Woods-konferenssi johti lisäksi kansainvälisen valuuttarahaston perustamiseen, jonka tehtävänä on edistää rahoitusmarkkinoiden vakautta (Valtiovarainministeriö, n.d.). Vuonna 1948 sovittiin lisäksi GATT-sopimuksella kansainvälisen kaupan periaatteista, joita olivat esimerkiksi kaupan esteiden avoin ja reilu soveltaminen (Fergusson, 2007, s. 1). GATT-sopimusta seurannut Maailman Kauppajärjestö perustettiin globalisaation kolmannen syklin aikana GATT:n periaatteiden pohjalta.

Jälkikäteen tarkasteltuna, voidaan Bretton Woods-järjestelmän katsoa toimineen rahoitusmarkkinoiden tilapäisenä vakauttajana, eikä pysyvänä ratkaisuna. Euroopan ja Japanin talouksien elpyminen ja valmistuskapasiteetin kasvu 1960- ja 70-luvuilla vähensivät Yhdysvaltojen osuutta maailman tuotannosta ja viennistä, kunnes 1970-luvulla suhteellista etua heijastavat kaupankäynnin mallit palautuivat (Branson, 1980, s. 5–6). Euroopan ja Japanin elpyminen, ja Vietnamissa käyty kallis sota johtivat väistämättä inflatorisiin paineisiin Yhdysvalloissa, jonka vuoksi Yhdysvaltojen presidentti Richard Nixon vapautti Yhdysvaltojen dollarin kultakannasta ja muutti valuutan kelluvaksi.

Vaikka 1970-luvulle tultaessa toisen maailmansodan taloudellisista vaikutuksista kärsineiden maiden taloudet olivat pitkälti elpyneet, elpyi kansainvälisen kaupan volyyymi ensimmäistä maailmansotaa edeltävälle tasolle vasta 1970-luvun puolivälissä. Määriteltäessä kansainvälisen kaupan volyyymi viennin ja tuonnin summana, joka jaetaan maailman BKT:lla, saadaan globalisaation kontekstissa yleisesti käytetty kaupan avoimuusindeksi. Kansainvälisen kaupan volyyymi v. 1913 oli 29 prosenttia, jonka tasolle volyyymi palautui ensimmäisen kerran v. 1973. (Ortiz-Ospina et al., n.d.). Näin ollen globaalien kaupankäynnin muutoksien voidaan katsoa olleen reaktiivisia ensimmäiseen ja toiseen maailmansotaan.

3.2.3 Läntisen Euroopan keskinäinen integraatio

Yhdysvalloissa sovitun Bretton Woods-järjestelmän lisäksi Länsi-Euroopan sisäistä integraatiota lisäsi Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustaminen vuonna 1951. Yhteisössä oli mukana Belgia, Ranska, Länsi-Saksa, Italia, Luxemburg ja Alankomaat. Perustamissopimuksen tarkoituksena oli yhdistää sotataloudessa kriittisten materiaalien kauppa yhteismarkkinoiksi, jolloin aseellinen konflikti yhteisön maiden välillä olisi epätodennäköinen. Perustamisen yhteydessä maat sopivat lisäksi kansainvälisen kaupan kasvun edistämisestä ja tuotannon nykyaikaistamisesta (Euroopan Unioni, 2017). Lisäksi vapaan kilpailun

edistämiseksi korkean viranomaisen (EU:n komission edeltäjä) tietoon tuli saattaa jäsenvaltioiden toimet, jotka ovat omiaan vaarantamaan yhteisön toimintaa (Euroopan Unioni, 2017).

Euroopan yhtenäistyminen eteni seuraavan kerran Roomassa v. 1957 Euroopan Talousyhteisön perustamisen myötä, jonka alkuperäiset kuusi jäsenmaata ovat samat kuin Euroopan Hiili- ja Teräsyhteisön. Sopimuksessa perustettiin maiden välille yhteismarkkinat takaamaan tavaroiden, henkilöiden palveluiden ja pääoman vapaa liikkuvuus. Euroopan talousyhteisön perustamisen myötä eurooppalaisten maiden bilateraali-kauppa kasvoi merkittävästi. Länsi-Saksan vienti muihin talousyhteisön jäsenmaihin muodosti yli neljänneksen maan viennin kysynnän kokonaiskasvusta, vuosina 1959–1974 verrattuna vuosiin 1948–1958, jolloin vienti oli vain n. 10 prosenttia (Lindlar & Holtfrerich, 1997, s. 219). Taulukko 1 tarkastelee johtavien OECD-maiden suhteellisen viennin integraatiota vuosina 1953–1959 kahdenvälisinä vienteinä, jotka on suhteutettu kauppakumppanimaiden oikaistuun maailman tuontiosuuteen.

Taulukon solut kertovat kuinka paljon rivillä oleva maa vie tuotteita sarakkeessa olevaan maahan verrattuna siihen, mitä kauppakumppanimaan koko ja yleinen kauppataso ennustaisivat. Taulukossa tarkastellaan, käydäänkö maiden välillä kauppaa enemmän vai vähemmän, kuin maailman tuontiosuuteen suhteutettuna voitaisiin odottaa. Taulukossa annettu perusarvo on 1.0, mikä tarkoittaa odotusten mukaista vientiä. Mikäli arvo on suurempi kuin 1.0, maa vie kyseiseen kohteeseen enemmän kuin odotusarvo antaisi ymmärtää. Kun tarkastellaan kahden talousyhteisön jäsenen, Länsi-Saksan ja Italian välistä kauppaa, huomataan että Länsi-Saksa vei Italiaan aikavälillä 1953–1959 keskimäärin 1.8-kertaisesti enemmän hyödykkeitä, kuin odotetun tuontiosuuden perusteella voisi olettaa, mikä viittaa kasvavaan alueelliseen integroitumiseen.

From/To	Contin. European Core ¹	West Germany	France	Italy	Benelux	Austria, Switzerland	Scandinavia	UK	Western Europe's Periphery	Eastern Europe	USA, Canada	Japan, Australia ²	Developing countries
West Germany	2.3	–	1.5	1.8	2.4	4.1	2.5	0.4	1.5	0.3	0.5	0.3	0.8
France	1.4	1.6	–	1.3	1.5	1.9	0.8	0.6	1.0	0.3	0.4	0.1	1.5
Italy	1.6	2.2	1.2	–	0.7	4.2	0.9	0.7	2.3	0.4	0.6	0.2	1.0
Belgium-Lux.	2.2	1.8	2.0	0.8	6.3	1.4	1.4	0.6	0.8	0.3	0.7	0.2	0.7
Netherlands	2.2	2.9	1.0	0.8	5.0	1.3	1.9	1.1	0.6	0.2	0.4	0.1	0.8
Austria	2.2	4.0	0.6	5.9	0.8	3.0	0.7	0.3	1.9	1.3	0.3	0.1	0.4
Switzerland	1.9	2.8	1.4	2.8	1.2	3.4	1.3	0.6	1.3	0.5	0.8	0.5	0.7
Denmark	1.6	2.9	0.5	1.5	0.6	0.8	3.3	3.2	0.4	0.4	0.5	0.1	0.4
Norway	1.7	2.0	0.8	0.9	1.1	0.7	4.3	2.0	0.9	0.6	0.6	0.1	0.5
Sweden	2.0	2.2	1.0	1.1	1.6	0.8	5.7	1.8	0.8	0.4	0.4	0.1	0.6
Finland	0.9	1.3	0.9	0.4	1.0	0.3	1.1	1.8	0.5	2.1	0.3	0.1	1.0
UK	0.8	0.5	0.5	0.7	0.8	0.6	1.7	–	0.7	0.2	0.7	0.2	1.7
USA	0.5	0.6	0.4	0.8	0.7	0.5	0.4	0.4	0.7	0.0	3.6	1.5	1.5
Canada	0.3	0.4	0.2	0.3	0.4	0.3	0.3	1.6	0.1	0.1	4.9	0.8	0.3
Japan	0.2	0.2	0.1	0.2	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.2	1.5	–	2.0

Taulukko 1. OECD-maiden viennin integraatio vuosina 1953–1959 (Lindlar & Holtfrerich, 1997)

3.2.4 Globalisaation toisen aallon kritiikki

Presidentti Richard Nixonin luopuessa kultakannasta, sekä rahan että suorien ulkomaisien investointien virrat Yhdysvaltoihin kasvoivat, joka johti ulkomaalaisten yritysten tilauskannan kasvuun niiden vastatessa sekä kotimaan, että Yhdysvaltojen markkinan tarpeisiin (Zeiler, 2013, s. 5). Nixonin shokiksi nimetty ilmiö asetti vaaran erityisesti yhdysvaltalaiset työpaikat, joissa ammattiliittojen asema oli vahva (Zeiler, 2013, s. 5).

Kansainvälisen talouden rakennemuutoksen myötä kehittyneiden ja kehittyvien maiden väliset yhteydet vähenivät ja kansainvälinen kauppa keskittyi kehittyneiden maiden väliseen kaupankäyntiin. Kehittyvien ja kehittyneiden maiden kaupankäynti koostui pääasiallisesti primäärihyödykkeistä Heckscher-Ohlin mallin mukaisesti. Keskinäisriippuvuus kehittyneiden maiden välillä keskittyi kasvavissa määrin valmiisiin teollisuustuotteisiin noudattaen Heckscher-Ohlinin mallia, joka olettaa kumppanimaiden välisten teknologioiden olevan samanlaisia. Kuten teoriaosuudessa todettiin, klassisessa kauppateoriassa käytetty Ricardolainen suhteellisen edun malli johtaa käytäntöön sovellettaessa herkästi tuloerojen kasvamiseen maiden välillä. Kehittyvien maiden hyväksikäytön vuoksi yhtenä globalisaation toisen aallon merkittävistä tekijöistä pidetään epätasa-arvon kasvua. Tämä epätasa-arvo ei rajoitu pelkästään valtioiden väliseen kaupankäyntiin, vaan epä-

tasa-arvo on kasvanut myös maiden sisällä. Yhdysvalloissa rikkaiden ja keskiluokan välinen kuilu on kasvanut 1970-luvulta alkaen merkittävästi. Jotta luvut eivät vääristy merkittävästi, tarkastelusta on jätetty pois eniten tienaaavista palkansaajista koostuva ylin prosentti, jolloin huomataan, että ylimmän viidenneksen tulot nousivat v. 1979–2005 välisenä aikana 69 prosenttia, kun taas alimman kahden viidenneksen tulot nousivat vain 6–21 prosenttia (Zeiler, 2013 s. 5).

3.3 Globalisaation kolmas sykli

Siirtymä globalisaation toisesta aallosta kolmanteen tapahtui kylmän sodan päättymisen ja siitä seuranneen itäblokin vapautumisen luonnollisena seurauksena ilman ensimmäisen ja toisen aallon välissä tapahtunutta maailmansotien aiheuttamaa hidastumista. Itä-Eurooppalaisten maiden talousmallin siirtyminen sosialistisesta suunnitelmataloudesta länsimaiseen markkinavetoiseen talouteen vauhditti kansainvälistä kauppaa kasvattamalla kansainvälisten markkinoiden vaikutuspiiriä. Kansainvälisen markkina-alueen kasvu johti niin kutsuttuun hyperglobalisaation aaltoon, jossa hyödykkeiden kansainvälisen kaupan vuotuinen kasvuvauhti oli suurempaa, kuin maailman bruttokansantuotteen kasvu. Euroopan Keskuspankin mukaan (2014, s. 10) maailmankaupan tulojousto mitattuna tavaroiden ja palveluiden tuonnin keskimääräisen kasvuvauhdin ja BKT:n keskimääräisen kasvun suhteena oli 1.8 vuosina 1981–2007 tarkoittaen sitä, että kansainvälisen kaupan realistinen volyyymi kasvoi 1.8 kertaa nopeammin kuin kansainvälinen BKT. Maailman BKT:n keskimääräinen kasvuvauhti ajanjaksolla 1990–2007 oli n. 3.20 % (World Bank, n.d.), joten tulojoustolla kertomalla havaitaan kansainvälisen kaupan kasvuvauhdin olleen samalla tarkasteluvälillä 5.76 %. Taulukossa 2 on tarkasteltu vuosittaista BKT:n kasvua, tavaroiden ja palveluiden vientiä ja kaupan osuutta.

	BKT:n kasvu (vuosittain,%)	Tavaroiden ja palveluiden vienti (%BKT:sta)	Kauppa (%BKT:sta)
1990	2,72 %	18,88 %	38,05 %
1991	1,22 %	18,76 %	37,93 %
1992	2,03 %	19,85 %	40,80 %
1993	1,85 %	18,94 %	40,32 %
1994	3,35 %	19,50 %	41,26 %
1995	3,11 %	20,68 %	43,07 %
1996	3,59 %	21,13 %	43,21 %
1997	3,96 %	22,00 %	45,04 %
1998	2,85 %	21,81 %	45,52 %
1999	3,60 %	21,90 %	45,97 %
2000	4,54 %	23,49 %	50,36 %
2001	2,04 %	22,90 %	49,23 %
2002	2,33 %	23,14 %	49,27 %
2003	3,11 %	23,89 %	50,92 %
2004	4,48 %	25,75 %	54,48 %
2005	4,04 %	27,03 %	56,52 %
2006	4,47 %	28,68 %	58,67 %
2007	4,39 %	29,61 %	59,05 %
Keskiarvo	3,20 %	22,66 %	47,20 %

Taulukko 2. Maailman BKT:n, viennin ja kaupan osuus vuosittain, 1990–2007 (mukailien World Bank Group, n.d.)

Kolmannen syklin aikana perustettiin lisäksi kansainvälisen kaupan esteiden purkamista edistävä järjestö, Maailman kauppajärjestö WTO. Kauppajärjestön edeltäjä GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) otti huomioon vain kansainvälisen hyödykekaupan edistämisen, mutta WTO sisällyttää kaupan edistämiseen lisäksi palvelukaupan, maatalouden tullipolitiikan sekä immateriaalioikeuksien suojan (Deardoff, Stern, 2002, s.414). Järjestön perustamisen myötä v. 1995 sen jäsenmaat edustavat yli 95 % kansainvälisestä kaupasta (Fergusson, 2007, s. 2). WTO:n perustamisen myötä Yhdysvaltojen hegemonian voidaan katsoa heikentyneen maailman siirtyessä kohti multipolaarisempaa kauppajärjestelmää. Viidentoista vuoden mittainen kolmas sykli päättyi kansainväliseen finanssi-kriisiin vuonna 2008.

3.3.1 Itä-Euroopan taloudellinen integraatio

Kansainvälisen kaupan teoriasta tiedetään, että kansainvälisten yritysten markkinoille tulokynnys on matalampi maissa, joissa on yrityksen kotimaata vastaava kulttuuri, talous ja historia. Tämän teorian johdannaisena tiedetään, että toisiaan muistuttavien maiden välinen kaupankäynti on helpompaa verrattuna maihin, joiden kulttuurit poikkeavat

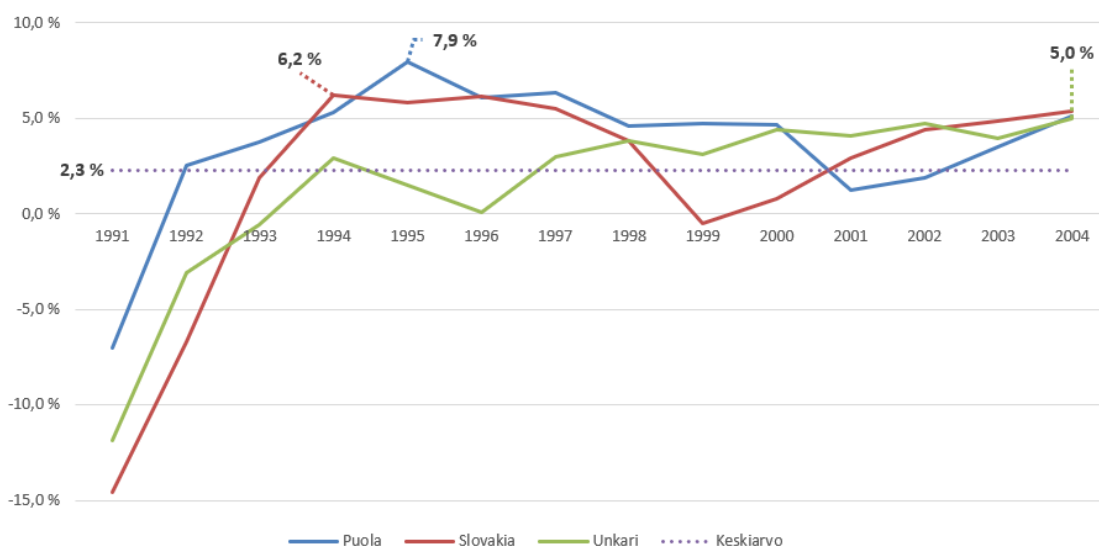
merkittävästi toisistaan. Sosialistisesta suunnitelmataloudesta vapautuneissa Itä-Euroopan maissa huomattiin länsieurooppalaisten maiden hyvinvoinnin olevan korkeammalla tasolla BKT/capita-mittarilla mitattuna. Itä-Eurooppalaisten maiden konsensus oli pyrkiä osaksi vuonna 1993 perustettuja Euroopan sisämarkkinoita, jotta maat pystyisivät vakiinnuttamaan talouskasvuun vähentämällä kauppakumppanimaiden välisiä kaupan esteitä.

Suunnitelmataloudesta siirtyessä markkinatalouteen, tullien kaltaiset kaupan esteet nähtiin haittaavina tekijöinä talouskasvulle, jonka lisäksi integraatiolla pyrittiin houkuttelemaan ulkomaisia investointeja, joilla uudistaa maiden tehotonta teollisuusinfrastruktuuria. Jotta Unioniin ja sen sisämarkkinoihin liittyminen olisi mahdollista, tuli maiden täyttää Kööpenhaminan kriteerit, joita ovat mm. demokratian ja oikeusvaltion takaavat instituutiot sekä toimiva markkinatalous (Euroopan Unioni, n.d.). Jotta markkinatalous saatiin toimimaan, perustettiin entisen itäblokin maissa maiden välisiä taloudellisia liittoumia, joiden avulla pyrittiin rakentamaan resilienssiä EU:n jäsenmaiden kilpailuun. Kööpenhaminan kriteerien katsottiin täytyneen vuonna 2004, jolloin Baltian maiden lisäksi Euroopan unioniin liittyi Puola, Tšekki, Slovakia, Unkari ja Slovenia. Lisäksi tulee mainita, ettei sosialistisessa suunnitelmataloudessa mitattu talouden kehittymistä vastaavanlaisilla BKT-kriteereillä, kuin markkinataloudessa, jonka vuoksi luvussa esitettyjen kuvioden aikajakso alkaa vasta taloudellisten liittoumien solmimisen jälkeen.

3.3.1.1 Visegrad-ryhmä

Vuonna 1991 Puolan, Tšekkoslovakian ja Unkarin välille perustetun allianssin tarkoituksena oli valmistaa maat liittymään eurooppalaisiin ja transatlanttisiin instituutioihin, kuten Natoon ja EU:hun (Jagodziński, 2006, s.14). Trilateraalisen kauppaliittouman tarkoituksena oli integroida jäsenmaiden markkinat, joiden avulla pyrittiin lisäämään alueen sisäisten yritysten viennin kilpailukykyä paikallisille yrityksille vähentäen samalla alueen ulkopuolisten yritysten vientiä. Vaikka suoranainen vienti liittouman ulkopuolisista

maista väheni, lisäsi se yritysten suorien ulkomaisten investointien kannattavuutta (Norman & Motta, 1993 s. 501). Liittouman seurauksena markkinat integroituvat vähentäen maakohtaista tuontisuoja, mutta lisäten liittouman sisämarkkinoilla toimivien yritysten viennin kilpailukykyä alentamalla vientikustannuksia. Kuvio 2 tarkastelee Puolan, Slovakian ja Unkarin vuotuista BKT:n kasvua liittouman perustamisvuodesta vuoteen 2004, jolloin maat liittyivät Euroopan Unioniin. Maiden yhdistetty keskimääräinen BKT:n kasvu aikavälillä on 2,3 % maakohtaisten huippujen ollessa 7,9 %, 6,2 % ja 5,0 %. Lisäksi kuvioista huomataan selkeästi maiden talouskasvun kiihtyminen 1990-luvun alusta lähtien, kun maat vapautuivat Neuvostoliiton sanelemasta suunnitelmataloudesta.

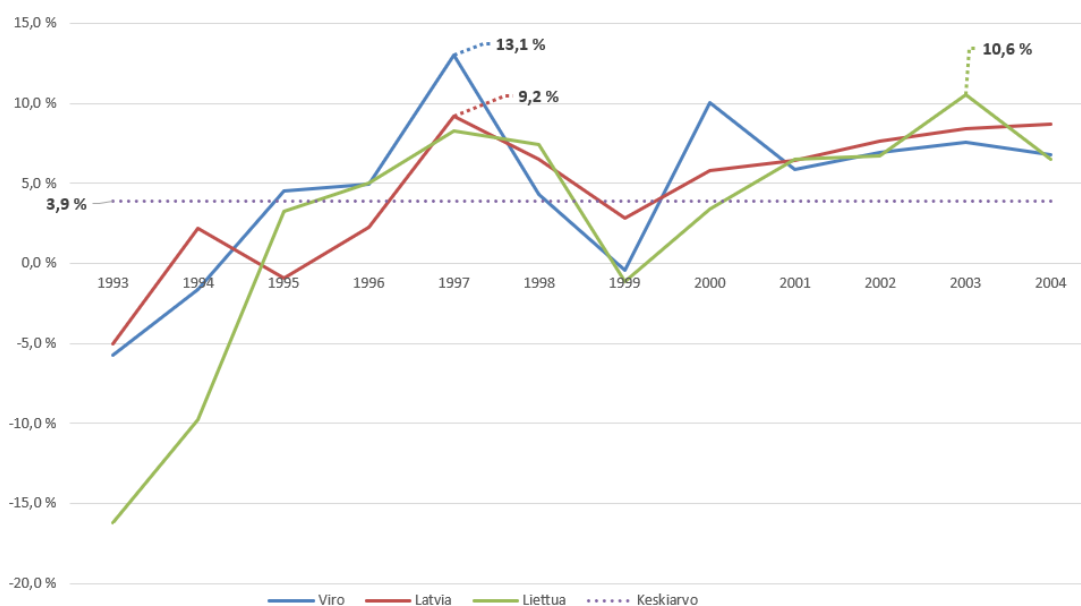

Kuvio 3. Puolan, Slovakian ja Unkarin vuotuinen BKT:n kasvuvauhti v. 1991–2004 (mukaillen World Bank, 2025)

3.3.1.2 Baltian vapaakauppasopimus

Visegrad-ryhmän taloudellisen menestyksen sekä EU:n lausuntojen myötä vastaavanlainen trilateraalinen kauppasopimus solmittiin Baltian maiden, Viron, Latvian ja Liettuan välillä syyskuussa 1993. EU:n lausunnoissa painotettiin, että suunnitelmataloudesta markkinatalouteen siirtyvien maiden taloudellisen integraation tulisi edetä rinnakkain maiden EU-integraation kanssa (Vilpisauskas, 2000, s. 24). Näkymien EU-integraatiosta

muuttuessa varmemmiksi, olivat Baltian maat halukkaita edistämään myös toimialakoh-
taista yhteistyötä, jonka myötä tammikuussa 1997 saavutettiin sopimus maataloustuot-
teiden kaupan esteiden poistamisesta (Vilpisauskas, 2000, s. 21). Kuvio 3 tarkastelee Vi-
ron, Latvian ja Liettuan vuotuista BKT:n kasvua liittouman perustamisvuodesta vuoteen
2004. Maiden yhdistetty keskimääräinen BKT:n kasvu aikavälillä on 3,9 % maakohtaisten
huippujen ollessa 13,1 %, 9,2 % ja 10,6 %.

Kuvio 4. Viron, Latvian ja Liettuan vuotuinen BKT:n kasvuvauhti v. 1993–2004 (mukaillen World Bank, 2025)

3.3.2 Maailman Kauppajärjestö ja Kiina-riippuvuuden kasvu

Globalisaation kolmannen aallon merkittävin rakenteellinen muutos tapahtui Kiinan lii-
tyttyä Maailman Kauppajärjestöön. Kiina liittyi WTO:hon joulukuussa 2001, jolloin se oli
maailman neljänneksi suurin hyödykkeiden vientimaa, mikäli EU lasketaan yhdeksi ta-
lousalueeksi (Sapir & Mavroidis, 2021). Hyödykkeiden viejämäana Kiina on hyötynyt
WTO:n mahdollistamista alhaisista tullimaksuista, jotka ovat kasvattaneet maan brutto-
kansantuotetta merkittävästi. Maan kokonaisvientä vuonna 2000 vastasi 249.2 miljardia

Yhdysvaltain dollaria, joka kohosi 1.25 biljoonaan vuoteen 2007 mennessä. (Wang, 2003, s. 2). Kiinan integroituminen WTO:n globaaliin kauppajärjestelmään lisäsi kilpailua etenkin työvoimavaltaisten tuotteiden, kuten tekstiilien kaupassa samalla alentaen niiden hintoja. (Wang, 2003, s. 6). Maan halpa tuotanto syrjäytti hintatasoltaan korkeampien talousalueiden kuten Yhdysvaltojen ja Euroopan valmistavaa teollisuutta, jonka myötä Kiinan markkinaosuus globaaleissa tekstiilien vienneissä oli 31.8 % v. 2007 (WTO, 2008). Kiinan työvoiman suhteellisen edun lisäksi kansainvälisen monikuitusopimuksen (eng. Multi-Fibre Arrangement) päättyminen vuonna 2004 helpotti vaateteollisuuden kasvua tekstiilien vientikiintiöiden poistuessa.

Globalisaation suurimman nousukauden kannalta merkittävin tekijä on länsimaiden rakenteellisen kiinariippuvuuden integroituminen globaaleihin arvoketjuihin erityisesti elektroniikan väli- ja lopputuotteiden valmistajana sekä viejänä. Kiinan talous muuttui nopeasti WTO:hon liittymisen jälkeen teknologiaorientoituneeksi. Nousu teknologisen maailman jätiksi kytkeytyy suoraan Ricardolaiseen suhteellisen edun teoriaan, jonka mukaan taloudellisen toimijan kannattaa erikoistua tuotteisiin, joita se kykenee valmistamaan suhteellisesti edullisemmin ja tehokkaammin verrattuna toisiin talouden toimijoihin. Kiinan työvoimakustannukset ovat merkittävästi länsimaita alhaisemmat, joiden lisäksi sen talous muuttui tasaisesti tutkimus- ja kehitysinvestointipainotteiseksi. Investoinnin tuotoksena saatu teknologia vauhdittaa pitkän aikavälin tuottavuuden kasvua ja sen myötä reaalityuloja (Tasse, 2008, s. 561).

3.3.3 Teknokupla ja asuntokupla

Globalisaation kolmannen aallon aikana ilmeni kaksi merkittävää hintakuplaa, joiden vaikutukset levisivät nopeasti alueellisilta markkinoilta kansainvälisiksi ilmiöiksi. Hintakuplat taloudessa syntyvät sijoittajien kasvavista tuotto-odotuksista sijoituskohteiden toimialoilla. Sektorin ylikuumentuessa sen tarjonta on kykenemätön kattamaan ylikysynnän, jonka seurauksena syntyy varallisuusesineen hintoihin muodostunut kupla (Melo-

linna & Taipalus, 2006). Internetin yleistyessä 1990-luvun lopulla yritykset pyrkivät lisäämään teknologian mahdollistamaa automaatiota liiketoiminnassaan, sillä talousteoriasta tiedetään, että talouskasvu voi ainakin teoriassa jatkua loputtomiin teknologisten edistysaskeleiden myötä. Optimistinen konsensus oli, että digitaalisten innovaatioiden aallon myötä olisi mahdollista ohittaa talouden suhdannevaihtelut sekä taantumet. Koska globalisaation kolmanteen aaltoon mennessä valuuttamarkkinat olivat laajalti vapautuneet rahoitusmarkkinoiden sääntelyn ollessa minimaalista, yliarvostuksen kupla muodosti riskin kansallisvaltioiden kansantalouden lisäksi kansainvälisille markkinoille. Yhdysvaltojen NASDAQ-indeksiä vastaavaksi luotu Saksan Neuer Markt-teknologiaindeksin arvo laski vuoden 2000 huipusta yli 200 miljardia euroa vuoteen 2002 mennessä (IFO institute, n.d.). Molempien indeksien yrityksistä valtaosa toimii erityisesti teknologiasektorilla. Vastaavasti v. 2002, Yhdysvaltojen NASDAQ- indeksin arvo laski 77 % vuoden 2000 huipusta.

Löyhä makrovakaussääntely globalisaation kolmannen aallon aikana johti teknokuplan lisäksi asuntojen hintakuplaan Yhdysvalloissa. Hintakuplan vaikutukset levisivät lopulta välillisesti muualle maailmaan, johtaen kansainväliseen finanssikriisiin. Asuntojen hintakupla syntyi Yhdysvaltojen keskuspankin pitäessä ohjauskorkoa keinotekoisena alhaisena 2000-luvun alussa. Vuoden 2003 tammikuusta vuoden 2004 huhtikuuhun, korko oli korkeimmillaan vain 1.24 %. Epävakaas asuntomarkkinoilla syntyi asuntolainojen äkillisen kysynnän ja tarjonnan nousun myötä asuntoluotottamisen kriteereiden höllentyessä. 1970-luvulla Yhdysvalloissa luotu joukkovelkakirjan johdannainen, asuntovelkavakuuden arvopaperi (eng. Mortgage Backed Security) vakuutti luotottavien pankkien varat johdannaisiin tehtyjen sijoitusten avulla. Ylikansallisten sijoittajien tuotto-odotukset johtivat luotottamisen ylikysyntään ja tarjontaan paisuttaen asuntojen hintoja. Yhdysvaltalaisen liike- ja sijoituspankkien tekemät konkurssit johtivat johdannaiskaupan myötä taloudellisiin vaikeuksiin kansainvälisesti, jonka vuoksi asuntokuplan puhkeamista pidetään tyypillisesti pääasiallisena syynä kansainväliselle finanssikriisille v. 2007-2009.

3.3.4 Finanssikriisin seuraukset kansainväliselle kaupalle

Globalisaation kolmannen syklin integraatiokehityksen käännekohta tapahtui vuonna 2008 globaalin finanssikriisin johdosta. Kuten aiemmissa luvuissa on huomattu, kriisiä edeltänyt ajanjakso 1990-luvun alusta finanssikriisiin asti oli huomattavan nopean globalisaation aikaa kaupan vapautumisen, Kiinan WTO-jäsenyyden ja globaalien arvoketjujen laajenemisen seurauksena. Prosentin tulonlisäykseen liittyi 1.5 prosentin kaupan kasvu vuosina 2001-2007, mutta kriisin jälkeen kansainvälisen kaupan kasvu hidastui vain 0.5 prosentin kasvuun tulonlisäyksen pysyessä prosentissa. (Constantinescu, Mattoo & Ruta, 2015, s. 5).

Finanssikriisin jälkeinen kaupan ja tuotannon välinen vuorovaikutus heikentyi kriisin jälkeisen poliittisen ilmapiirin muuttuessa protektionistisemmaksi. Erityisesti teollistuneissa maissa ilmeni painetta sisäpoliittisille suojoitoimille tullien ja ei-tariffisten kaupan esteiden lisääntymisellä (Baccini & Kim, 2012, s. 380). Kaupan esteiden lisääntyessä kansainväliset arvoketjujen pituus lyhentyi yritysten siirtäessä liiketoimintojaan naapurimaihin tai takaisin kotimaihinsa. Kriisi ja sen seuraukset osoittivat arvoketjujärjestelmän haavoittuvuuden pitkien tuotantoketjujen ollessa alttiita globaalien rahoitusmarkkinoiden shokeille. Hyödykkeiden tuotannon pirstoutuessa globaaleiksi toimitus- ja arvoketjuiksi, pitkän aikavälin kaupan jousto kasvoi ja käänteisesti hidastui 2000-luvulla, kun liiketoimintoja kotoutettiin. (Constantinescu, et. al., 2015, s. 26).

Syklisten kauppaa hidastavien tekijöiden lisäksi finanssikriisin taustalla oli rakenteellisia kaupan hidastumisen komponentteja kahden suurimman talouden, Kiinan ja Yhdysvaltojen osalta. Finanssikriisin jälkeen valtaosalla maista suhde tuonnin ja BKT:n välillä on stabiili, joka on näkynyt Yhdysvaltojen ja Kiinan taloudessa jo ennen finanssikriisiä (Constantinescu, et al., 2015, s. 8). Baccinin ja Kimin mukaan, (2012, s. 396) ylikansalliset hallinnolliset instituutiot luovat siteitä maiden välille vähentäen niiden intressejä protektionistisiin toimenpiteisiin lisäämällä valtioiden saatavilla olevaa tiedon laatua ja määrää. Tähän tietoon perustuen finanssikriisin jälkeiset protektionistiset

toimenpiteet olisivat voineet olla merkittävästi suurempia ylikansallisten instituutioiden kärsiessä luottamuspulasta.

3.4 Globalisaation neljäs sykli

Globalisaation neljännen aallon katsotaan alkaneen finanssikriisin aiheuttaman kahden vuoden mittaisen hidastumiskauden jälkeen vuonna 2010 ja päättyneen Covid-19-pandemian maailmanlaajuiseen leviämiseen loppuvuodesta 2019. Tämän kymmenen vuoden mittaisen syklin keskiössä oli kansainvälisen sääntelyn kiristyminen, jolla yritysten, kotitalouksien ja institutionaalisten sijoittajien riskinottoa pyrittiin järkiperäistämään. Lisäksi finanssikriisin negatiivisia vaikutuksia valtioiden kansantalouksille käytettiin hyväksi valtiollisessa politiikassa, jonka tarkoituksena oli edistää protektionistisia toimenpiteitä ja peräänkuuluttaa kansallisvaltioiden taloudellista identiteettiä globaalin maailmankylän sijaan. Protektionismin kasvu johti globalisaation neljännen aallon aikana esimerkiksi Iso-Britannian eroamiseen Euroopan Unionista sekä neljännen aallon jälkeisen ajan Yhdysvaltalaisesta taloutta suojelemaan tulli- ja rajapolitiikkaan. Taulukossa 3 tarkastellaan vuosittaista BKT:n kasvua, tavaroiden ja palveluiden vientiä ja kaupan osuutta globalisaation neljännen aallon aikana v. 2010–2019.

	BKT:n kasvu (vuosittain,%)	Tavaroiden ja palveluiden vienti (%BKT:sta)	Kauppa (%BKT:sta)
2010	4,53 %	28,50 %	56,53 %
2011	3,35 %	30,29 %	59,66 %
2012	2,71 %	30,06 %	59,47 %
2013	2,89 %	30,04 %	58,75 %
2014	3,15 %	29,68 %	58,14 %
2015	3,13 %	28,06 %	55,77 %
2016	2,81 %	27,11 %	53,98 %
2017	3,46 %	28,05 %	55,70 %
2018	3,30 %	28,90 %	57,20 %
2019	2,71 %	28,01 %	55,96 %
Keskiarvo	3,20 %	28,87 %	57,12 %

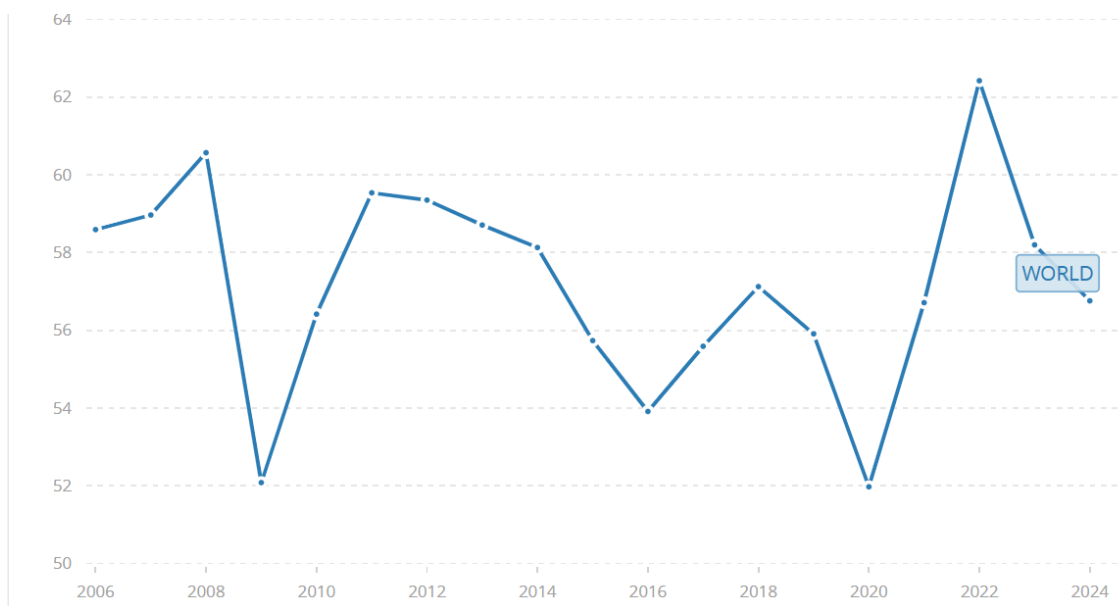
Taulukko 3. Maailman BKT:n, viennin ja kaupan osuus vuosittain, 2010–2019 (mukaillen World Bank Group, n.d.)

Sekä kolmannessa, että neljännessä globalisaation aallossa BKT:n keskimääräinen kasvu on 3.20 %, mutta erot käyvät ilmi vaihteluvälissä. Kolmannessa aallossa vuosittaisessa kasvussa on useita huippuja, esim. vuosina 2004–2007 kasvuvauhti oli yli 4 %, kun taas neljännen aallon tarkasteluvuosina kasvu on tasaisempaa. Tavaroiden ja palveluiden sekä kaupan osuus BKT:sta on merkittävästi korkeampaa neljännessä aallossa palveluiden ja tavaroiden kansainvälisen liikkuvuuden parantuessa digitalisaation ja logistiikan kehittymisen vuoksi. Neljännen aallon alkuvuosina kasvu oli heikompaa kansainvälisen talouden sopeutuessa finanssikriisin jälkeiseen liiketoimintaympäristöön, kun taas kolmannen aallon loppuvuosina BKT:n kasvuprosentti oli osittain paisunut hintakuplien vaikutuksesta.

3.4.1 Finanssikriisin jälkeinen kasvureaktio ja sääntely

Osakkeenomistajien ja rahoitusalan yritysten riskien arvioinnin ja hallinnan epäonnistuminen johtui siitä, ettei uusien ja monimutkaisten rahoitus- ja sijoitusinstrumenttien ominaisuuksia ymmärretty, eikä siten oltu tietoisia yritysten kokonaisriskistä, johtaen riskien merkittävään aliarviointiin. Keskeisten lainsäätäjien ja sääntelyviranomaisten konsensus oli, että yritysten hallintotapojen puutteet olivat vuoden 2008 finanssikriisin ytimessä (Bainbridge, 2012, s. 5). EU-tasolla finanssikriisi

johti rahoituslaitosten johtajien, johdon ja osakkeenomistajien roolien tarkasteluun, jotta etusijalla olisi pitkän aikavälin arvonnousu osakkeenomistajien keskuudessa. EU:n rahoitusvalvonta totesi raportissaan yksiselitteisesti, että pankkien hallinto ja sen puutteellisuus olivat yksi finanssikriisin merkittävimmistä epäonnistumisista (Euroopan Komissio, 2009). Smith toteaa artikkelissaan (2016), että finanssikriisistä toipumisen jälkeen kansainvälisen kaupan volyyymi kasvoi yli kolme kertaa nopeammalla tahdilla, kuin bruttokansantuote, kun vastaava luku oli vuonna 2016 enää 0.8. Tämä poikkeuksellisen voimakas kansainvälisen kaupan kasvu neljännen aallon kiihtymisvaiheessa johtui kaupan tilapäisestä sopeutumisreaktiosta negatiiviseen shokkiin, sillä kriisin aikana erityisesti kulutus- ja investointihyödykkeiden kauppa romahti epävarmuuden johtaessa investointien lykkäytymiseen. Kuvio 4 tarkastelee maailman viennin ja tuonnin summaa prosenttiosuutena maailman BKT:sta. Kuviosta huomataan, että finanssikriisin alkamisvuonna 2008 kaupan osuus BKT:sta oli n. 61 prosenttia, jonka jälkeen kaupan osuus laski 52 prosenttiin. Kuviota tarkastellessa tulee huomioida tunnusluvun olevan riippuvainen kahdesta tekijästä, sillä BKT :n kasvun hidastuessa viennin ja tuonnin summa osuutena kasvaa, vaikka kaupan määrä pysyisikin vakiona. Käänteisesti, luku laskee kun viennin ja tuonnin summa vähenee, vaikka BKT :n kasvu pysyisi vakiona.

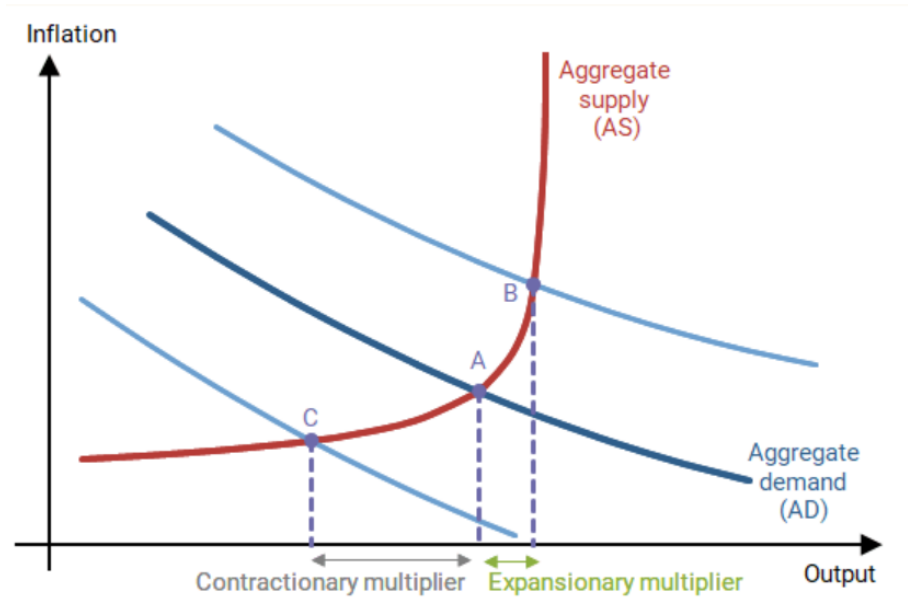

Kuvio 5. Maailmankaupan osuus maailman BKT:sta, 2006–2024 (World Bank, n.d.)

3.4.2 Finanssikriisin elvyttävät toimenpiteet

Maailmantalouden kauppa suhteessa tuotantoon neljännen syklin alkuvaiheilla oli yliampuvaa ja kauppa elpyi verrattain nopeasti. Elpymistä selittää kaupan lähtötaso, joka oli finanssikriisin jälkeen matala. Yksityisen sektorin reaktion vuoksi valtiolliset toimijat kasvattivat julkisia menojaan osana finanssipoliittista elvytystä. Hyvin kohdennetut julkisten menojen korotukset voivat osana finanssipoliittikkaa torjua taloudellisia taantumia stimuloimalla kysyntää, turvaamalla työllisyyttä ja ylläpitämällä keskeisiä julkisia palveluita (Rosenthal & Kouzmin, 1997, s. 280). Makrotalousteoriasta tiedetään julkisten menojen lisäämisen olevan usein tehotonta elvyttämään taloutta konveksin aggregaattitarjonnan vuoksi. Kuvio 5 tarkastelee julkisten menojen muutosten vaikutuksia mallitaloudessa. Kuvioista huomataan, että julkisten hankintojen lisääminen siirtää aggregaattikysynnän käyrää ylöspäin pisteestä A pisteeseen B, kun taas julkisten hankintojen vähentäminen siirtää käyrän pisteestä A pisteeseen C. Joustamaton aggregaattitarjonta johtaa tilanteeseen, jossa tuotannon muutos on pienempi aggregaattikysynnän siirtyessä pisteeseen B, kuin tilanteessa, jossa kysyntä siirtyy pisteeseen C. Julkisten me-

nojen lisäämisen elvytysvaikutus on näin ollen heikompi verrattuna vähätuloisille suunnattuihin veronkevennyksiin, sillä nämä veronkevennykset lisäävät välitöntä kulutusta ja siten säilyttävät työpaikkoja.

Kuvio 6. Julkisten menojen muutosten vaikutukset mallitaloudessa (Barnichon et. al, 2021)

3.4.3 Protektionismi ja taloudellinen nationalismi

Finanssikriisin kaltaisten globaalien tarjontashokkien vastareaktiona on tyypillisesti taloudellisen nationalismin kasvu, jonka tarkoituksena on ajaa kansallisia taloudellisia intressejä vaihtoehtona kansainvälisille yhteistyösuhteille. Tavallisesti taloudellisen nationalismin kasvaessa maan yritykset pyrkivät kotouttamaan ulkomailla toimivia liiketoimintojaan ja maan hallinto tavoittelee riippumattomuutta protektionistisilla toimenpiteillä kuten kaupan rajoituksilla. Globalisaation neljännen aallon aikana länsimaiden kaksi merkittävintä taloudellista nationalismia ajavaa toimenpidettä olivat Iso-Britannian vuoden 2016 irtautuminen Euroopan Unionista sekä Yhdysvaltojen presidentin, Donald Trumpin asettamat tuontitullit vuonna 2025.

3.4.3.1 Iso-Britannian irtautuminen Euroopan Unionista

Yhdistyneiden Kuningaskuntien eroaminen Euroopan Unionista tapahtui virallisesti tammikuun 31. päivänä vuonna 2020. Eroaminen oli seurausta vuonna 2016 järjestetyille kansanäänestykselle, jossa 51.9 % maan kansalaisista äänesti irtautumisen puolesta. Brexitin juurisyy ulottuu kuitenkin globalisaation toisen aallon aikaisiin tapahtumiin Yhdistyneissä kuningaskunnissa, jolloin maan pääministeri Margaret Thatcherin ajamalla politiikalla pyrittiin elvyttämään maan heikentyneitä taloutta. Yksityistämällä valtiomisteisiä yrityksiä maan kuluttajat hyötyivät kilpailun myötä alentuneista hinnoista ja parantuneesta palvelun laadusta.

Kymmenen vuotta yksityistämisen jälkeen reaali hinnat olivat laskeneet televiestinnän ja teollisen kaasun osalta 50 prosenttia ja 25 prosenttia kotitalouksien käyttämässä kaasussa (HM Treasury, 1997, s.13). Thatcherin ajaman sisäpolitiikan seurauksena Iso-Britannian luokkaerot kasvoivat ja etenkin työväenluokka kärsi ammattiliittojen päätäntävällän heikentyessä. Thatcher suhtautui myös kriittisesti Euroopan Unioniin, jonka vuoksi Iso-Britannian euroskeptisyyden voidaan katsoa alkaneen Margaret Thatcherin pääministerikausien aikana (Fontana, Parsons, 2015, s. 89). EU-maiden välinen työvoiman vapaa liikkuvuus kasvatti tyytymättömyyttä työväenluokassa, sillä Itä-Euroopan integroiduttua osaksi Euroopan Unionia, maista tullut halvempi työvoima korvasi kotimaisen työvoiman käyttämistä.

Huoli maahan kohdistuvasta taloudellisesta shokista oli osittain liioiteltua, vaikkakin pitkän aikavälin talousvaikutuksista ei vielä ole kerätty laajamittaista dataa. Talouskasvu oli noin 1.3 prosenttia vuonna 2018 ja 1.4 prosenttia vuonna 2019, mikä oli Yhdistyneen kuningaskunnan alhaisin vuotuinen kasvuvauhti sitten vuosien 2008–2009 globaalien finanssikriisin. COVID-19-pandemia ja siihen liittyvät kansanterveystoimet, mukaan lukien useat valtakunnalliset sulkutoimet, aiheuttivat talouden supistumisen lähes 10 prosentilla vuonna 2020 (Mix, 2021, s.11). Koronapandemian väistyessä ja Brexitin ympärillä vellovien epävarmuuksien vähentyessä bruttokansantuote kasvoi 8.6 prosenttia vuonna

2021 (Trading Economics, n.d.). Pandemia-aikaiset taloutta elvyttävät tukipaketit kasvativat valtion budjettialijäämää n. 2.3 prosentista n. 13.4 prosenttiin BKT:sta vuonna 2020. Samana aikana bruttovelka kasvoi 18 prosenttiyksikköä, jonka vuoksi hallitus ilmoitti vuonna 2021 korottavansa maan yhteisöveron 19 prosentista 25 prosenttiin vuodesta 2023 alkaen (Mix, 2021 s.11).

Brexitin jälkeistä aikaa on varjostanut maailmanlaajuisen pandemian lisäksi Euroopassa käytävä sota, jonka vuoksi suoria Brexitin talousvaikutuksia on vaikeaa arvioida kansainvälisten kauppasuhteiden muuttaessa muotoaan. Maailmanpoliittisten muutosten yhteydessä Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump osoitti jo ensimmäisellä presidenttikaudellaan useasti tukeaan Brexitille sekä Yhdysvaltojen ja Yhdistyneen kuningaskunnan väliselle kauppasopimukselle. Maiden välillä käytiin vuonna 2020 viisi neuvottelukierrosta bilateraalista vapaakauppasopimuksesta, mutta edistyksestä huolimatta Yhdistynyt kuningaskunta ei säästynyt vuonna 2025 säädetyiltä uusilta tullimaksuilta. Vuonna 2023 Yhdysvaltojen suorat ulkomaiset sijoitukset Iso-Britanniaan olivat Iso-Britannian elinkeinoministeriön mukaan (2025, s. 17) 31.8 % kaikista maahan tehdyistä sijoituksista.

Protektionistisena toimenä mielletty Brexit sai laajaa kannatusta Yhdysvaltojen nykyiseltä presidentiltä, jonka perusteella voidaan katsoa Brexitin toimineen eräänlaisena kokeena Donald Trumpin tullipolitiikan kiristämiseksi. Brexitin myötä kasvanut Iso-Britannian Yhdysvalta-riippuvuus saattaa Yhdysvaltojen kasvaneiden tullimaksujen myötä vaikuttaa negatiivisesti maan talouteen. Yhdistyneiden Kuningaskuntien eroa Euroopan Unionista ajoi erityisesti motivaattorit julkisen talouden kustannuksista, työmarkkinoiden ja maahanmuuton koetuista vaikutuksista sekä halusta harjoittaa itsenäisempää kaupapolitiikkaa. Epätasainen tulonjako sekä finanssikriisin jälkeinen taloudellinen epävarmuus loivat otollisen ympäristön vuosikymmeniä jatkuneelle EU-kriittisyydelle, taloudellisista arvioista huolimatta. Arviot ennakoivat eron heikentävän maan pitkän aikavälin kasvua, mutta taloudelliset motiivit olivat siitä huolimatta poliittisen kannatuksen rakentumisen keskiössä.

3.4.3.2 Yhdysvaltojen kiristynyt tullipolitiikka

Huhtikuun toisena päivänä vuonna 2025 Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump muovasi maan kauppapolitiikkaa asettamalla kauppakumppanimaille laajoja tuontitulleja. Vuonna 2024 amerikkalaisten tuontitullien keskimääräinen taso oli 2.3 prosenttia ja luvun ennustetaan nousevan noin 30 prosenttiin (Irwin, 2025). Tuontitullien tarkoitus protektionistisen talouden instrumenttina on pyrkiä suojaamaan kotimaista teollisuutta tekemällä ulkomaalaisista tuotteista kalliimpia, jotta kotimaiset yritykset menestyvät kilpailuilla markkinoilla paremmin. Yhdysvaltojen kongressin yhteisen talouskomitean tekemän selvityksen mukaan (2025), maan kauppataase oli alijäämäinen n. 1.02 biljoonalla dollarilla. Tullipolitiikan keskeisenä ajatuksena on, että kasvattamalla tuontitulleja, tuonnin määrä maahan vähenee, jonka tarkoituksena on kaventaa kauppataaseen alijäämää. Muun muassa McKibbinin, Nolandin ja Shuetrimin tekemän tutkimuksen (2025, s. 3) perusteella tiedetään, että tariffit heikentävät merkittävästi Yhdysvaltojen talouden lisäksi myös kansainvälistä talouskasvua, joskin vaikutukset eivät ole niin merkittäviä, kuin tullien julkaisupäivänä aluksi oletettiin. On kuitenkin selvää, että talouskasvun hidastuessa nykyisen elintason ylläpitäminen Yhdysvalloissa ja sen kauppakumppanimaissa muuttuu vaikeammaksi.

Kansainvälisen kaupan esteiden kasvaessa ja globaalien talouskasvun heikentyessä tullisodan voidaan katsoa laskevan korkotasoa, sillä vähentyneet globaalit investoinnit laskevat ja maailmanlaajuinen säästämisaste kasvaa. Maakohtaisten riskien kasvaessa sijoittajien luottamuksen Yhdysvaltoja kohtaan voidaan olettaa heikkenevän, jonka seurauksena pääomavirrat hakeutuvat muille markkinoille edelleen madaltaen globaalia korkotasoa sekä lieventäen Yhdysvaltojen kauppakumppanimaiden tullisodasta aiheutuvia BKT-menetyksiä. Oletus perustuu kuitenkin sijoittajien rationaalisuuteen eikä ota huomioon kauppasodasta aiheutuvaa epävarmuutta sijoittajien ja kotitalouksien kulkukäyttäytymisessä (McKibbin et. al, 2025, s. 21).

Tietyissä tapauksissa väliaikainen protektionismi saattaa olla perusteltua. Tämä johtuu siitä, että toimialoilla, joilla on kasvavat skaalatuotot, uudet yritykset saattavat tarvita suojaa kansainväliseltä kilpailulta kasvaakseen riittävän suuriksi saavuttamaan mittakaavaetuja (Krugman et. al, 2018, s. 192). Melitzin kauppateoriassa väitettä tarkastellaan yritystasolla. Melitzin mukaan (2003, s. 1696) kansainvälisillä markkinoilla kauppaa suojaavien toimien katsotaan ylläpitävän markkinoilla yrityksiä, joiden tehokkuus on puutteellista. Empiirinen tutkimus tukee Melitzin väitettä, sillä kiinalaisen työntekijän keskipalkka oli vain 0.5 dollaria vuonna 2000, kun samana vuonna Yhdysvalloissa palkka on ollut 16.6 dollaria (Bena & Simintzi, 2025, s. 1643). Benan ja Simintzin artikkelissa (2025, s. 1658) todetaan lisäksi, että Kiinassa toimivat Yhdysvaltalaiset konevalmistajat ovat keskeyttäneet prosessi-innovaation, sillä kiinalainen työvoiman on niin halpaa, ettei automaation käyttäminen ole ollut kannattavaa. Empiirisiin havaintoihin peilaten Yhdysvaltojen kiristyneen tullipolitiikan voidaan siis katsoa olevan arvovalinta suojella tehottomia, mutta kotimaisia yrityksiä sen sijaan, että kauppaa käydään maan kanssa, jonka strategiset intressit ovat ristiriidassa Yhdysvaltojen kanssa.

3.4.4 Kauppa sodankäynnin välineenä

Globalisaation neljännen aallon jälkeisenä aikana kauppapoliittisten toimenpiteiden voidaan katsoa olevan osa modernia sodankäyntiä. Kauppapoliittisten keinoilla maat kykenevät heikentämään strategisten intressien piirissä olevien valtioiden taloutta tilanteeseen, jossa perinteisten sodankäynnin menetelmien käyttäminen on turhaa, sillä valtion talous voidaan kietoa osaksi oman maan taloutta. Väite pitää paikkaansa etenkin suurilla avo-talouksilla, joiden koko mahdollistaa kansainvälistä kauppaa muovaavat toimenpiteet.

Venäjän hyökkäyksen laajennuttua täysimittaiseksi konfliktiksi Ukrainassa vuonna 2022, Länsi-Eurooppalaiset Venäläisestä energiasta riippuvaiset maat kokivat kansainvälisen kaupan masinoinnin osaksi maiden strategista päätöksentekoa. Liberaalien kansainvälisten suhteiden periaatteiden mukaan, mitä enemmän maat käyvät kauppaa keskenään, sitä epätodennäköisempää on, että ne ajautuvat sotaan toisiaan vastaan. Periaatteen

kannattaminen on ymmärrettävää saksalaisten näkökulmasta, sillä Euroopan unioni rakennettiin samojen periaatteiden varaan 2. maailmansodan jälkeen.

Periaatteidensa vuoksi Saksa kietoi teollisuutensa Venäjän luonnonvaroihin toivoen, että tämä estäisi Venäjää ryhtymästä aggressiiviseksi Eurooppaa kohtaan. Teorian tasolla, päätös tekisi Saksasta riippuvaisemman venäläisestä kaasusta, mutta samalla Venäjstä riippuvaisemman saksalaisesta pääomasta. Oppi on erityisen virheellinen Nord Stream-putken tapauksessa, koska sitä ei rakennettu lisäämään maiden välistä keskinäisriippuvuutta tai kasvattamaan Venäjältä Saksaan kulkevan kaasun määrää. Ennestään olemassa olevien putkistojen fyysinen kapasiteetti ei ollut rajoittava tekijä, vaan Itämeren alittavat putket suunniteltiin korvaamaan Itä-Euroopassa olemassa oleva putkiverkosto, sen sijaan, että ne täydentäisivät toisiaan.

Maanpäälliset putkilinjat kulkevat Keski-Eurooppaan Ukrainan ja Puolan kautta. Vuonna 2004 Viktor Juštšenkon noustessa Ukrainan presidentiksi, Venäjä alkoi käyttää näitä putkia poliittisena välineenä hidastamalla kaasutoimituksia, johtaen Länsi-Euroopan kaasutoimitusten katkeamisiin. Nord Stream-putket ovat olemassa, jotta Venäjän poliittiset kiistat Ukrainan tai Puolan kanssa eivät vahingoittaisi Saksan taloutta. Huomataan, ettei Nord Stream-putki lisää Saksan ja Venäjän välistä keskinäisriippuvuutta vaan pikemminkin vähentää sitä. Keskinäisriippuvuuden vähentyminen toimii liberaalien periaatteiden mukaan käänteisesti, sillä mikäli kaupan lisääntyminen vähentää sodan riskiä, Nord Stream-putki kahdenvälisenä välineenä tekee Ukrainan miehityksestä todennäköisemmän.

4 Neljännen aallon hidastumisvaiheen analyysi

Analyysiluku tarkastelee globalisaation neljännen aallon hidastumisvaihetta tutkimalla, kuinka kauppakumppanimaiden väheneminen vaikuttaa pieniin ja suuriin avoimiin talouksiin. Kappaleessa 4.1 tarkastellaan hintainstrumenteista tulleja, joiden avulla johdetaan kaava kansallisten markkinoiden tehokkaasta protektionismin asteesta. Kappaleessa 4.2 johdetaan matemaattisesti optimaalinen arvoketjun resilienssin aste ja tulkitaan kaavasta muodostuneita lukuja. Jotta empiiriset sovellutukset arvoketjuun ovat mahdollisia, on ensiksi tehtävä muutamia oletuksia. Ensimmäinen oletus on, että teknologian tasot kauppakumppanimaiden välillä vastaavat toisiaan. Analyysin viitekehyksessä taloudet ovat niin sanottujen kehittyneiden maiden talouksia, johtuen teknologian korkeasta tasosta. Täten maiden välinen kauppa koostuu ensisijaisesti väli- ja lopputuotteiden kaupasta, eikä primäärihyödykkeistä tai työvoimavaltaisten hyödykkeiden kaupasta.

Toiseksi oletetaan, että kauppakumppanimaiden teknologiat ovat samat, jolloin kuluttajien erot ostovoimapariteetissa maiden välillä johtuvat pääasiallisesti kaupan esteistä, joista optimaalisen resilienssin kaavassa huomioidaan vain tullit.

4.1 Protektionismin kvantitatiivinen sovellutus

Lisääntyneen kansallisen protektionismin kontekstissa on ehdottoman tärkeää puhua hintainstrumenteista, joista tullit ovat historiallisesti merkittävimpiä niiden säädellessä hyödykkeiden tuontia kohdemaahan. Koska tullit toimivat hintainstrumentteina, niitä käytetään tyypillisimmin protektionistisessa mielessä. Salvatoreen mukaan (2015, s. 197) tullit voidaan jakaa joko ad valorem- (suhteellisiin), erityis- tai yhdistettyihin tulleihin. Suhteellisissa tullissa sen suuruus määritetään prosenttiosuutena hyödykkeen hinnasta, erityistullissa tullin suuruus on tuodulle hyödykkeelle asetettu kiinteä rahallinen arvo ja erityistulli on yhdistelmä edellä mainituista tulleista.

Pomfretin mukaan (1992, s. 47), jos maalla on jonkinasteinen monopolivoima maailmanmarkkinoilla, sen hallitus voi lisätä kansallista hyvinvointia rajoittamalla kauppaa ja täten parantaen maan vaihtosuhdetta. Kaupan rajoitteet kuitenkin lisäävät vastakkainasettelua, sillä maan saamat hyödyt syntyvät kumppanimaiden kustannuksella, kuten huomattiin tarkasteltaessa Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian välistä kauppaa. Pienen avoimen talouden asettaessa tulleja, maan hintataso nousee maailmanmarkkinahintaa korkeammaksi ja täten vaikuttaa maan hyvinvointiin negatiivisesti, kun taas suurella maalla on ainakin teoriassa mahdollisuus saavuttaa positiiviset nettovaikutukset tullien asettamisesta.

Heckscher-Ohlin mallin mukaisesti tullit aiheuttavat tulonjakovaikutuksia, mutta heikentävät tuotannon tehokkuutta. Mikäli valtio pyrkii tasaamaan tuloeroja, siihen on parempia tapoja. Suuren avoimen talouden, kuten Yhdysvaltojen tapauksessa, Leamerin mukaan (1995, s. 3), kompensoimalla latinalaisen Amerikan tai Aasian palkkaetuja, olisi mahdollista ylläpitää korkeita palkkoja myös matalasti koulutetuille työntekijöille Yhdysvalloissa, vaikkakin suhteutettuna tasaamisen kustannuksiin, on tällä vain marginaaliset muutokset maan tulonjakoon.

Kumppanimaan mahdolliset vastatoimet tulleihin heikentävät maailmanlaajuisia hyvinvointia synnyttävät globalisaation neljännessä syklissä havaittuja kauppasotia. Hyvinvoinnin nettovaikutukset tuojamaalle ovat laskettavissa kaavalla 1:

$$\text{Hyvinvoinnin nettovaikutus} = +e - (b + d), \quad (1)$$

Kaavassa e mittaa kaupan vaihtosuhteen hyötyä tuojamaalle, b mittaa tuotannossa ja tehokkuudessa aiheutuvaa tappiota ja d mittaa tullin myötä korkeammasta hintatasosta aiheutuvaa kulutustappiota. Näiden kahden tekijän summa kuvastaa hyvinvointivaikutuksen määrää.

Tulliastetta voidaan tarkastella sekä kuluttajan, että tuottajan näkökulmasta tehokkaan tulliasteen ollessa merkittävää tuottajalle, kun taas nimellinen tulli on merkittävää kuluttajalle. Huomioidaan lisäksi, että tulli voidaan asettaa lopputuotteelle tai hyödykkeen valmistuksessa vaadittavalle välituotteelle. Suhteellinen tulli asettaa lopputuotteelle tulliprocentin, jonka avulla voidaan määrittää protektionismin nimellinen aste numeraalisesti. Tällaisessa tilanteessa kaava on yksinkertainen, sillä lopputuotteen tulliprocentti t määrittelee suoraan protektionismin nimellisen asteen $NRP = t$.

Tarkasteltaessa välituotteelle tai raaka-aineelle asetettua suhteellista tullia, määritetään protektionismin tehokas aste g kaavan 2 mukaisella tavalla:

$$g = \frac{t - a_i t_i}{1 - a_i} \quad (2)$$

Kaavassa muuttuja t on kuluttajan nimellinen tulliaste, a_i on tuodun ainesosan hinta suhteessa lopputuotteen hintaan ilman tullia ja t_i on tuodun ainesosan nimellinen tulliaste.

Empiirisesti on siis mahdollista todistaa, että protektionismi hyödyttää yksittäisten maiden talouksia, mutta vastavuoroisesti heikentää kansainvälistä kauppaa sekä kansainvälistä hyvinvointia. Kaava 1 tarkasteli hyvinvointivaikutuksia vain tuojamalle, josta on mahdollista johtaa kaava 3, joka osoittaa tullien aiheuttavan kansainvälisten hyvinvointivaikutusten laskun:

$$+e - (b + d) - (e + f) = -(b + d + f) = -b - d - f \quad (3)$$

Kaavassa termi $+e - (b + d)$ on tuojamaan hyvinvointivaikutusten kaava, kun taas $-(e + f)$ on tuottajan pienenevä ylijäämä alueella, jolloin huomataan, että tullien globaalit hyvinvointivaikutukset ovat aina negatiiviset.

4.2 Arvoketjun resilienssin kvantitatiivinen sovellutus

Kappaleessa 4.1 havaittiin, että protektionismia on mahdollista määrittää numeraalisesti, kun taas arvoketjun optimaalisen resilienssin määrittäminen on ongelma, johon ole-massa oleva kirjallisuus ei tarjoa yksiselitteistä ratkaisua. Resilienssiin liittyy stokastisia shokkeja, joita on huomattavissa globalisaation neljännessä aallossa, esimerkiksi pande-miat ja sodat. Tilastokeskuksen artikkelissa (2020) kerrotaan koronaviruksen aiheutta-neen komponenttipulaa ja lentoliikenteen seisahtumista, jonka vuoksi kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset tarkastelevat kasvavissa määrin arvoketjunsä heikkouk-sia.

Resilienssi tulkitaan yleensä taloudellisena kompromissina, eikä maksimoitavana funk-tiona. Tässä luvussa pyritään johtamaan arvoketjun optimaalinen resilienssin taso teo-reettisena indeksinä protektionismin tehokkaan asteen ja arvoketjujen haavoittuvuuden kustannusten ja riskien vaihtosuhteena. Tarkastellaan vielä kaavaa 2:

$$g = \frac{t - a_i t_i}{1 - a_i}$$

Protektionismin tehokas aste kasvaa annetuilla tulliasteen arvoilla a_i :n arvon mukaan, jos $t - a_i t_i > 0$. Tuodun tuotantopanoksen hinta suhteessa lopputuotteen hintaan il-man tullia kasvattaa protektionismin astetta, jonka myötä tehokkaan asteen g :n kasva-essa arvoketjun resilienssi kasvaa, sillä tuotujen tuotantopanosten määrä pienenee. Koska maahantuonti vähenee, myös riippuvuus ulkomaisista toimittajista vähenee. Koska kansainvälisen kaupan osuus maan taloudesta vähenee, myös altistuminen geo-poliittisille shokeille pienenee.

Liian korkeat tullit saavat kuitenkin aikaan tuotannon vähenemisen, sillä mikäli kaavassa muuttujien a_i ja t_i välinen tulo on nimellistä kuluttajan tulliastetta t korkeampi, on protektionismin tehokas aste g negatiivinen.

Protektionismin tehokkaan asteen antamien tietojen perusteella luodaan resilienssille optimaalinen taso g :n funktiona. Johdettu funktio on käänteisesti paraabeli matalan protektionismin asteen tilanteessa talouden ollessa avoin, mutta haavoittuva kansainväliselle kaupalle, kun taas korkean protektionismin asteen tilanteessa maan talous on sulkeutunut ja tehoton.

Tarkastellaan resilienssin funktiota kaavassa 4:

$$R(g) = R_0 + \alpha g - \beta g^2, \quad 0 < R_0 \leq 1 \quad (4)$$

Kaava olettaa, että avoimien talouksien arvoketjuissa ilmenee resilienssiä riippumatta protektionismin optimaalisesta asteesta ja tulleista. Resilienssin luonnollista astetta kuvaa muuttuja R_0 , jonka arvo määräytyy välillä $]0,1]$, riippuen talouden kauppapoliittisista linjauksista, sen avoimuudesta ja koosta. Mikäli luonnollisen resilienssin arvo on lähellä sen ylärajaa, taloudella katsotaan olevan vahvat sisäiset puskurit, jotka vaimentavat talouden shokkeja ilman talouspoliittisia protektionistisia interventioita.

Parametri α kuvaa suojan riskivähennysvaikutusta tarkastelemalla, kuinka paljon resilienssi kasvaa protektionismin asteen kasvaessa marginaalisesti. Mikäli hyödykkeen tuotanto on vahvasti riippuvainen yksittäisistä maista, yksittäisistä harvinaisista välituotteista, kaupan esteistä tai konflikteista, parametri α kasvaa, kun taas α :n arvo pienenee tuonnin ollessa hajautettua. Pienillä α :n arvoilla protektionismi turvaa talouden toimenpiteitä vain rajallisesti. Koska protektionismin optimaalisen asteen g :n arvo on välillä $[0,1]$, annetaan parametrille α arvo välillä $]0,1]$. Riskivähennyskertoimelle ei voida antaa liian suurta arvoa, sillä todella korkealla α :n arvolla marginaalinen muutos tulleissa pelastaisi maan talouden.

Parametri β kuvastaa kustannus- ja jäykkyyksivaikutusta ja tarkastelee, kuinka nopeasti resilienssi heikkenee protektionismin optimaalisen asteen kasvaessa liiallisesti. β -parametri kasvaa korkean pääoma- tai teknologiaintensiteetin hyödykkeissä tai tilanteessa,

jossa mittakaavaetuja menetetään. β :n arvo pienenee erityisesti suurten sisämarkkinoiden ja korkean automaation talouksissa. Koska kustannukset kasvavat nopeammin kuin saadut hyödyt, parametri β :n arvo on aina suurempi tai yhtä suuri suojan riskivähennysvaikutuksen kertoimen kanssa. Täten parametreille asetetut rajoitteet ovat kaavan 5 mukaiset:

$$0 < \alpha \leq 1, \beta \geq \alpha \quad (5)$$

Parametrit α ja β eivät ole yksiselitteisesti havaittavissa, vaan niiden arvot tulee estimoida toimitusketjujen häiriöherkkyyden ja tulleista aiheutuvien kustannusvaikutusten perusteella. Tässä tutkielmassa parametrien arvoja ei ole estimoitu, vaan tarkastellaan kaavan toimivuutta teoreettisella tasolla ja otetaan parametrien arvot annettuina. Kaava tarkastelee optimaalista kompromissia tuotannon tehokkuuden ja haavoittuvuuden välillä, jota havainnollistetaan kahden esimerkin kautta. Esimerkeissä otetaan huomioon luvun alussa tehdyt myönnytykset malleille. Optimaalinen taso saadaan ottamalla kompromissi tehokkuuden ja haavoittuvuuden välillä derivoimalla kaavan 4 funktio, jolloin resilienssin optimaalinen taso on kaavan 6 mukainen:

$$g^* = \frac{\alpha}{2\beta} \quad (6)$$

4.2.1 Optimaalinen resilienssi pienessä avoimessa taloudessa

Oletetaan esimerkissä globalisaation hidastumisvaiheen pieni avoin talous, joka tuottaa korkean teknologiantensiteetin lopputuotetta, joka valmistetaan tuomalla maahan hyödykkeen valmistuksessa käytettäviä välituotteita. Lopputuotteen nimellinen tulliaaste $t = 0.2$, tuodun hyödykkeen tulliaaste tuotantopanokselle on 5 %, jolloin $t_i = 0.05$ ja tuodun välituotteen hinta suhteessa lopputuotteen hintaan ilman tullia on $a_i = 0.4$. Täten 40 % hyödykkeen tuotannosta perustuu ulkomaisiin panoksiin.

Pienellä avoimella taloudella ei oleteta olevan merkittävästi valinnanvaraa kauppakumpanimaista. Jotta talous toimii tehokkaasti, luonnollisen resilienssin asteen tulee hidastumisvaiheesta huolimatta olla kohtalaisen pieni. Esimerkissä luonnollisen resilienssin asteeksi oletetaan $R_0 = 0.4$.

Asettamalla annetut luvut tehokkaan protektionismin asteen kaavaan 2, saadaan tehokkaaksi protektionismin asteeksi 30 %, jolloin kotimainen arvonlisä on suojattu 30 % suhteessa maailmanmarkkinoihin.

Koska kyseessä on pieni avoin talous, oletetaan riskivähennysvaikutuksen kertoimen olevan $\alpha = 0.3$, sillä pienen avoimen talouden oletetaan olevan riippuvainen yhdestä välituotteiden tuottajamaasta. Pienessä avoimessa taloudessa tullit eivät hajauta arvoketjua globaalisti, vaan lisäävät riskiä tuontipanosten hintojen noustessa. Koska maa valmistaa korkean teknologiaintensiteetin tuotetta eikä taloudella ole laajoja sisämarkkinoita vaimentamassa tulleistä syntyviä kustannuksia, oletetaan kustannus- ja tehottomuusvaikutuksen kertoimen olevan $\beta = 1.2$. Sijoitetaan annetut luvut kaavaan 4 ja lasketaan resilienssin määrä nykytilanteessa:

$$R(0.30) = 0.4 + 0.30 \times 0.30 - 1.2 \times 0.30^2 = 0.382 \quad (4)$$

Lasketaan vielä kaavan 6 avulla protektionismin optimaalinen taso resilienssin kannalta ja sijoitetaan saatu ratkaisu kaavaan 4:

$$g^* = \frac{0.3}{2 \times 1.2} = 0.125 \quad (6)$$

$$R(0.125) = 0.4 + 0.3 \times 0.125 - 1.2 \times 0.125^2 = 0.1375 \quad (4)$$

Huomataan, että nykytilanteen resilienssi 0.382 on optimaalista resilienssiä suurempi 0.2445 indeksiyksikköä, joka viittaa siihen, että protektionismin tehokas aste on liian kor-

kealla arvoketjun resilienssin näkökulmasta tarkasteltuna. Koska esimerkissä maahan-
tuodut välituotteet ovat saatavilla vain yksittäisestä maasta, tuontia on mahdotonta ha-
jauttaa.

Toimenpiteiden, kuten tullien tiedetään kuitenkin olevan usein tehottomia pienien avoi-
mien talouksien tilanteissa. Esimerkin tilanteessa tehokkaan protektionismin asteen ma-
daltaminen kaupan esteitä purkamalla optimoisi resilienssin.

Suhteellisen edun mukaisesti ja pienen avotalouden kokonaistehokkuuden kannalta hyö-
dykettä ei välttämättä ole viisasta valmistaa taloudessa näin korkealla protektionismin
asteella.

4.2.2 Optimaalinen resilienssi suuressa avoimessa taloudessa

Luvussa 3 huomattiin, että globalisaation syklin kääntyessä hidastumisvaiheeseensa,
suuret avoimet taloudet lisäävät protektionistisia toimenpiteitä kotimaan arvonlisän säi-
lyttämiseksi. Suuren talouden esimerkissä luvut ovat samat, kuin pienen avoimen talou-
den esimerkissä tullien osalta, mutta suuren talouden esimerkissä oletetaan riskivähennys-
vaikutuksen sekä kustannus- ja tehottomuusvaikutuksen parametrien α :n ja β :n ole-
van pienestä taloudesta poikkeavia.

Resilienssin luonnollisen asteen arvoksi annetaan suuren avoimen talouden tapauksessa
 $R_0 = 0.8$, sillä suuren kokonsa vuoksi talous kestää shokkeja valmiiksi. Tällaisessa tapauk-
sessa protektionistiset toimenpiteet tuovat vain marginaalista lisähyötyä taloudelle
Riskivähennysvaikutusparametrin α oletetaan olevan 0.6, sillä monimutkaisten välituot-
teiden tuonti on edelleen keskittyntä, mutta laajempien sisämarkkinoiden seurauk-
sesta osa välituotteista on mahdollista valmistaa itse. Kustannus- ja jäykkyyksivaikutuksen
kertoimen β oletetaan olevan 0.9, sillä laajat sisämarkkinat vähentävät jäykkyyksivaiku-
tusta.

Suuren avoimen talouden luonnollisen resilienssin katsotaan voivan olla korkeampi talouden mittakaavaetujen vuoksi. Riippuvuutta välituotteita toimittavasta maasta voidaan esimerkiksi vähentää valjastamalla suurempi osa kotimaan tuotannosta välituotteiden valmistamiseen pitkällä aikavälillä. Resurssien allokointi välituotteiden valmistamiseen vähentää resursseja muilta talouden toimialoilta, mutta mikäli lopputuotteet ovat talouskasvun kannalta merkittäviä, on resurssien uudelleenallokointi talouden intressien mukaista.

Lopputuotteen nimellinen tulliaste on $t = 0.2$, tuodun hyödykkeen tulliaste tuotantopanoselle on 5 %, jolloin $t_i = 0.05$ ja tuodun välituotteen hinta suhteessa lopputuotteen hintaan ilman tullia on $a_i = 0.4$. Tehokas protektionismin aste on aikaisempaa esimerkiksi mukaillen 30 %.

Sijoitetaan annetut luvut kaavaan 4 ja lasketaan resilienssin määrä nykytilanteessa:

$$R(0.30) = 0.8 + 0.60 \times 0.30 - 0.90 \times 0.30^2 = 0.899 \quad (4)$$

Lasketaan vielä kaavan 6 avulla protektionismin optimaalinen taso resilienssin kannalta ja sijoitetaan saatu ratkaisu kaavaan 4:

$$g^* = \frac{0.6}{2 \times 0.90} = 0.333... \quad (6)$$

$$R(0.333) = 0.8 + 0.60 \times 0.333 - 0.90 \times 0.333^2 = 0.9 \quad (4)$$

Suuren avoimen talouden tilanteessa nykytilanteen resilienssi on optimaalista resilienssiä pienempi 0.001 indeksiyksiköllä sen teoreettisesta optimiarvosta. Suuren avoimen talouden tilanteessa sen olisi mahdollista hyödyntää mittakaavaetujaan, joiden avulla kotimaan markkinoilla olevaa osaamista välituotteiden valmistamisessa voisi kasvattaa. Tällöin kustannus- ja jäykkyysvaikutuksen kerroin muuttuisi siten, että nykytilanteen resilienssi olisi optimiarvossaan. Eron nykytilanteen ja teoreettisen optimin välillä voidaan

kuitenkin katsoa olevan niin pieni, että suuren talouden protektionistiset toimenpiteet ovat optimissaan, jonka lisäksi arvoketju on optimoitu tilanteeseen, jossa osa väli tuotteista valmistetaan kotimaan markkinoilla ja osa ulkomailla. Täten arvoketjun voidaan katsoa olevan resilientti globalisaation syklin hidastumisvaiheen aiheuttamiin muutoksiin kansainvälisessä kaupassa.

Havaintojen perusteella voidaan päätellä, että kauppakumppanimaiden vähentyminen sekä teknologian ja osaamisen keskittyminen muutamiin kansallisiin talouksiin kasvattaa protektionismin asteen lisäksi arvoketjujen resilienssiä. Kasvaneen resilienssin voidaan katsoa vähentävän globaalia talouskasvua ja hyvinvointia, sillä yritykset ja valtiot joutuvat allokoimaan kasvavissa määrin varoja resilienssiin ja sen ylläpitoon sen sijaan, että arvoketju olisi taloudellisesti tehokkain. Jännitteiden kasvaessa kansallisvaltiot pyrkivät takaamaan huoltovarmuutensa, jossa hajautettu tuotanto ja maailmanmarkkinat ovat hyödyllisiä mahdollistavat selviä etuja (Tilastokeskus, 2020).

Luvussa muodostettu resilienssi-indeksi on teoreettinen, eikä sille ole empiirisiä sovelluksia. Numeraalisesti resilienssi ymmärretään funktiona, jossa protektionismin raja-hyöty riskienhallinnassa tasapainottuu sen aiheuttamien kustannusten kanssa, eikä sille ole olemassa yksiselitteistä optimaalista ratkaisua. Negatiiviset resilienssin arvot tulkitaan tilanteeksi, jossa protektionismi ei lisää turvallisuutta, vaan heikentää talouden toimivuutta, eli protektionismin kustannukset ylittävät sen tarjoaman riskisuojan.

5 Johtopäätökset

Historiallinen tarkastelu osoittaa, että globalisaation pitkän aikavälin integraatiokehitystä ovat rasittaneet taloudelliset kriisit, geopoliittiset jännitteet sekä institutionaaliset murrokset. Tämänhetkinen hidastumisvaihe ei siten ole poikkeuksellinen ilmiö, vaan muistuttaa aiempia globalisaation katkeamis- ja sopeutumisasiheita, erityisesti 1900-luvun alkupuolen kehityskulkua. Aiempia aaltoja tarkastellessa huomattiin, että maailmanpoliittisesti rauhallisina aikoina kansainvälistyminen taloudellisesti ja kulttuurillisesti toimi usean maan kansallisen politiikan ajurina. Kuitenkin kansainvälisten suhteiden ajautuessa sekasortoon, huomattiin intressien suuntautuvan pääasiallisesti kotimaiseen tuotantoon ja kansalliseen identiteettiin globaalien maailmankylän sijaan. Globalisaation voidaan katsoa olevan instrumentaalisesti hyödyllinen, mutta nykyisessä muodossaan kokonaisvaltaisesti riittämätön sen palvellessa kansallisvaltioiden intressejä hyvin alisteisessa roolissa, mutta sen soveltuessa talouspolitiikkaa ensisijaisesti ohjaavaksi tekijäksi vain tilanteessa, jossa muutkin valtiot ovat sitoutuneet täysimääräisesti kansainväliseen talous- ja kauppapolitiikkaan.

Kansainvälinen talous on tällä hetkellä neljännen syklin jälkeisessä ajassa, jonka tyypillisinä piirteinä on globaalista epävarmuudesta johtuva kansainvälisten liiketoimintojen kotouttaminen ja protektionismi. Aiemmat hidastumisvaiheet liittyvät kuitenkin tyypillisesti fyysisten tavaravirtojen, pääoman ja työvoiman liikkuvuuden katkeamiseen, kun taas nykyisessä vaiheessa keskeisessä roolissa ovat kansainväliset arvoketjut, teknologinen keskinäisriippuvuus sekä geopolitiikka talouspolitiikan ajurina. Globalisaation hidastuminen nykyisessä muodossaan ei merkitse paluuta sulkeutuneisiin kansantalouksiin, vaan siirtymää kohti uutta integraation muotoa, jossa resilienssi, geopoliittiset tekijät sekä taloudellinen tehokkuus ovat osin ristiriitaisessa suhteessa. Pienten ja suurten avotalouksien välillä esiintyy selviä eroja tavoissa, joilla tekijät vaikuttavat protektionismin optimaaliseen tasoon.

Sekä klassinen, että uusi kauppateoria korostaa tehokkuuden ja erikoistumisen hyötyjä, mutta arvoketjujen resilienssiä painottava näkökulma tuo esiin tilanteita, joissa puhtaan tehokkuuteen perustuvat ratkaisut saattavat lisätä haavoittuvuutta ulkoisille shokeille taloudessa. Protektionismi voidaan tulkita kotimaisen tuotannon suojaamisen lisäksi välineeksi, jolla pyritään vähentämään riskejä.

Analyysiluvussa 4 rakennetun resilienssimallin avulla osoitettiin, että protektionismin optimaalinen taso riippuu keskeisesti talouden koosta ja rakenteesta. Pienissä avotalouksissa protektionismin riskivähennysvaikutus on rajallinen, pienten talouksien ollessa vahvasti riippuvaisia tuontipanoksista ja kansainvälisistä markkinoista. Samalla protektionismista aiheutuvat kustannus- ja tehottomuusvaikutukset taloudessa realisoituvat nopeasti, johtaen matalaan optimaalisen protektionismin tasoon. Huomataan, ettei globalisaation hidastuminen talousteoreettisesti perustele laajalaista protektionismia pienissä avotalouksissa, vaikka arvoketjun resilienssi nousisikin keskeiseksi talouspolitiikan ajuriksi.

Laajemmat sisämarkkinat, monipuolisempi tuotantorakenne ja suurempi neuvotteluvoima mahdollistavat protektionististen toimien käytön siten suurissa avoimissa talouksissa siten, että niiden riskinvähennysvaikutus voi ylittää kustannukset tietyissä tilanteissa. Tällöin protektionismi voi toimia osana strategista talouspolitiikkaa, jolla pyritään vahvistamaan arvoketjujen resilienssiä globalisaation hidastumisen oloissa. Mallin tulokset tukevat siten näkemystä, että optimaalinen protektionismi ei ole yksiselitteinen ratkaisu, vaan talouden koosta riippuva poliittinen valinta.

Lähteet

- Ali-Yrkkö, J., Kuusela, P., & Kuusi, T. (2024). *Geopolitiikka muuttaa maailmantaloutta*. ETLA Raportti No 150. Noudettu 29.1.2026 osoitteesta <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-150.pdf>
- Baccini, L., & Kim, S. Y. (2012). Preventing protectionism: International institutions and trade policy. *Journal of Politics*, 74(4), 1010–1028. <https://doi.org/10.1007/s11558-011-9140-7>
- Bainbridge, S. (2012). *Corporate governance after the financial crisis*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.4337/9780857931535>
- Barnichon, R., Debortoli, D., & Matthes, C. (2021). *Can government spending help to escape recessions?* Federal Reserve Bank of San Francisco. Noudettu 17.12.2025 osoitteesta <https://www.frbsf.org/research-and-insights/publications/economic-letter/2021/02/can-government-spending-help-to-escape-recessions/>
- Bena, J., & Simintzi, E. (2025). Machines could not compete with Chinese labor: Evidence from US firms' innovation. *Review of Finance*, 29(6), 1619–1661. <https://doi.org/10.1093/rof/rfaf040>
- Bordo, M. D. (1993). *The Bretton Woods international monetary system: A historical overview*. National Bureau of Economic Research. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://www.nber.org/system/files/chapters/c6867/c6867.pdf>
- Branson, W. H. (1980). *Trends in United States international trade and investment since World War II*. National Bureau of Economic Research. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://www.nber.org/system/files/chapters/c11297/c11297.pdf>
- Britannica. (6.11.2025). *Smoot–Hawley Tariff Act*. Noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://www.britannica.com/topic/Smoot-Hawley-Tariff-Act>
- Canarella, G., Gil-Alana, L. A., Gupta, R., & Miller, S. M. (2022). Globalization, long memory, and real interest rate convergence: A historical perspective. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2334. <https://doi.org/10.1007/s00181-022-02206-8>
- Constantinescu, C., Mattoo, A., & Ruta, M. (2015). *The global trade slowdown: Cyclical or structural?* IMF Working Paper WP/15/6. Noudettu 11.12.2025 osoitteesta <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp1506.pdf>

- Deardorff, A. V., & Stern, R. M. (2002). What you should know about globalization and the World Trade Organization. *Review of International Economics*, 10. <https://doi.org/10.1111/1467-9396.00340>
- Dwivedi, D. (2013). International economics: Theory and policy. Vikas. Noudettu 31.1.2026 osoitteesta https://content.kopykitab.com/ebooks/2018/04/17959/sample/sample_17959.pdf
- Dwivedi, D., Ghosh, B., & Sagi, L. (2020). *International economics*. Vikas. Noudettu 31.1.2026 osoitteesta [https://mis.alagappauniversity.ac.in/siteAdmin/dde-admin/uploads/6/UG_B.A._Economics%20\(English\)_136%2063_%20International%20Economics_Binder_5662.pdf](https://mis.alagappauniversity.ac.in/siteAdmin/dde-admin/uploads/6/UG_B.A._Economics%20(English)_136%2063_%20International%20Economics_Binder_5662.pdf)
- Euroopan Keskuspankki. (2014). *Understanding global trade elasticities: What has changed?* Noudettu 10.12.2025 osoitteesta https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201407_focus01.en.pdf
- Euroopan Komissio. (2009). *The high-level group on financial supervision in the EU*. Noudettu 16.12.2025 osoitteesta https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication14527_en.pdf
- Euroopan Unioni. (n.d.). *EU:n laajentuminen*. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_fi
- Euroopan Unioni. (2017). *Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamissopimus*. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/Fl/legal-content/summary/treaty-establishing-the-european-coal-and-steel-community-ecsc-treaty.html>
- Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
- Fergusson, I. F. (2007). *The World Trade Organization: Background and issues*. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta <https://www.nationalaglawcenter.org/wp-content/uploads/assets/crs/98-928.pdf>
- Fontana, C., & Parsons, C. (2015). 'One Woman's Prejudice': Did Margaret Thatcher cause Britain's anti-Europeanism? *Journal of Common Market Studies*, 53, 89–105. <https://doi.org/10.1111/jcms.12205>

Freund, C., & Bolaky, B. (2008). Trade, regulations and income. *Journal of Development Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2007.11.003>

Goldberg, P. K., & Reed, T. (2023). *Is the global economy deglobalizing? And if so, why? And what is next?* NBER Working Paper 31115. Noudettu 13.1.2026 osoitteesta https://www.nber.org/system/files/working_papers/w31115/w31115.pdf

HM Treasury. (1997). *Implementing privatisation: The UK experience*. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta https://www.wto.org/english/tra-top_e/serv_e/symp_mar02_uk_treasury_priv_guide_e.pdf

Hirschmann, R. (29.11.2025). *Foreign direct investment position of the United States in the United Kingdom from 2000 to 2023*. Statista. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://www.statista.com/statistics/188612/united-states-direct-investments-in-the-united-kingdom-since-2000/>

IFO Institute. (n.d.). *The end of a dream: The dotcom bubble's collapse*. Noudettu 11.12.2025 osoitteesta <https://celebrate.ifo.de/en/node/47>

WTO. (2008). *International Trade Statistics*. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2008_e/its2008_e.pdf

Irwin, D. (3.4.2025). *Even Americans don't want Trump's barmy tariffs*. The Economist. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://www.economist.com/by-invitation/2025/04/03/even-americans-dont-want-trumps-barmy-tariffs-writes-douglas-irwin>

Jagodziński, A. (2006). *The Visegrad Group – A Central European Constellation*. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta <https://nyuskirball.org/wp-content/uploads/2018/04/22The-Visegrad-Group-A-Central-European-Constellation22-ed.-by-Andrzej-Jagodzi%C5%84ski-International-Visegrad-Fund-Bratislava-2006.pdf>

Javorcik, B. (2020). *Global supply chains will not be the same in the post-COVID-19 world*. *World Bank Research Observer*. Noudettu 15.1.2026 osoitteesta <https://users.ox.ac.uk/~econ0247/EBOOKChapter.pdf>

Joint Economic Committee. (2025). *Monthly Trade Update*. Noudettu 13.1.2026 osoitteesta [https://www.iec.senate.gov/public/vendor/accounts/JEC-R/trade/Monthly%20Trade%20Update%20\(PDF\).pdf](https://www.iec.senate.gov/public/vendor/accounts/JEC-R/trade/Monthly%20Trade%20Update%20(PDF).pdf)

- Kim, M., Li, X., & Lee, S. (2020). Observations of deglobalization against globalization and impacts on global business. *International Trade, Politics and Development*, 4(2), 83–100. <https://doi.org/10.1108/ITPD-05-2020-0067>
- Krugman, P. R. (1979). Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. *Journal of International Economics*, 9(4), 469–479. [https://doi.org/10.1016/0022-1996\(79\)90017-5](https://doi.org/10.1016/0022-1996(79)90017-5)
- Krugman, P. R. (1980). Scale economies, product differentiation, and the pattern of trade. *American Economic Review*, 70(5), 950–959. Noudettu 14.1.2026 osoitteesta https://www.princeton.edu/~pkrugman/scale_econ.pdf
- Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). *International economics: Theory and policy* (11th ed.). Pearson.
- Lahti, A. (2008). *Globalisaatio haastaa pohjoismaisen palkkatalousmallin*. Noudettu 13.1.2026 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-488-216-3>
- Leamer, E. E. (1995). *The Heckscher–Ohlin model in theory and practice*. Princeton Studies in International Finance No. 77. Noudettu 13.1.2026 osoitteesta <https://ies.princeton.edu/pdf/S77.pdf>
- Lindlar, L., & Holtfrerich, C.-L. (1997). Geography, exchange rates and trade structures: Germany's export performance since the 1950s. *European Review of Economic History*, 1(2), 217–246. <https://doi.org/10.1017/S1361491697000105>
- Liu, L. (6.8.2025), The Suez Canal Shipping Guide (2025), noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://www.tonlexing.com/the-suez-canal-shipping-guide/>
- Loots, L. (2024) *Economic Shocks and Globalisation*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003460459>
- Lund, S. (2020). De-globalisation? The recent slowdown of global trade and prospects for future re-balancing (pp. 81–89). *ECB Forum on Central Banking 2020*. Noudettu 13.10.2025 osoitteesta <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/sintra/ecb.ecbforumon-centralbanking202011~5078c37a89.el.pdf#page=82>
- McKibbin, W., Noland, M., & Shuetrim, G. (2025). *The global economic effects of Trump's 2025 tariffs*. Peterson Institute for International Economics. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5338095>

- Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695–1725. <https://doi.org/10.1111/1468-0262.00467>
- Melolinnä, M., & Taipalus, K. (2006). Hintakuplat ja niiden merkitys keskuspankin kannalta. *Euro & Talous*, 14(4), 41–47. Noudettu 11.12.2025 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-2014081242>
- Mix, D. (2021). *United Kingdom: Background, Brexit, and relations with the United States*. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta https://www.everycrsreport.com/files/2021-04-16_RL33105_4a80996741005bcf3e8d72a5b7ba3840d2432b30.pdf
- National Archives. (29.6.2022). *Marshall Plan (1948)*. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://www.archives.gov/milestone-documents/marshall-plan>
- Norman, G. & Motta, M. (1993) Eastern European Economic Integration And Foreign Direct Investment. *Journal of Economics & Management Strategy*, 2(4) 483-507. <https://doi.org/10.1111/j.1430-9134.1993.00483.x>
- Norring, A. (2024). Geoeconomic fragmentation, globalization, and multilateralism. *BoF Economics Review*, 2/2024. Noudettu 15.1.2026 osoitteesta https://publications.bof.fi/bitstream/handle/10024/53307/BoFER_2_2024.pdf
- Ohlin, B. (1933). *Interregional and international trade*. Harvard University Press. Noudettu 13.1.2026 osoitteesta <https://ia902909.us.archive.org/17/items/in.ernet.dli.2015.112870/2015.112870.Interregional-And-International-Trade-Volxxxix.pdf>
- Ortiz-Ospina, E., Rohenkohl, B., Samborska, V., Van Teutem, S., Beltekian, D., & Roser, M. (n.d.). *Trade and globalization*. Our World in Data. noudettu 8.12. osoiteesta <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>
- Our World in Data. (2015). *The two Germanies: Planning and capitalism - GDP per capita, 1950–1989*. noudettu 8.12. osoitteesta https://ourworldindata.org/grapher/the-two-germanies-planning-and-capitalism?time=earliest..1989&country=OWID_GDR~OWID_GFR
- Pomfret, R. (1992). *International trade policy with imperfect competition*. Noudettu 20.1.2026 osoitteesta <https://ies.princeton.edu/pdf/SP17.pdf>

- Redding, S. J. (2010). Theories of heterogeneous firms and trade. *Annual Review of Economics*, 2, 77–105. <https://doi.org/10.3386/w16562>
- Rosenthal, U., & Kouzmin, A. (1997). Crises and crisis management. *Journal of Public Administration Research and Theory*. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a024349>
- Salvatore, D. (2015). *International economics*. Wiley
- Sapir, A., & Mavroidis, P. C. (2021). China and the WTO: An uneasy relationship. CEPR. Noudettu 10.12.2025 osoitteesta <https://cepr.org/voxeu/columns/china-and-wto-uneasy-relationship>
- Scholvin, S., & Wigell, M. (2018). Geo-economics as concept and practice. FIIA Working Paper. Noudettu 29.1.2026 osoitteesta https://www.fii.fi/wp-content/uploads/2018/04/wp102_geo-economics_oikea_issn.pdf
- Smith, J. (2016). *The variable relationship between trade and GDP*. Noudettu 20.1.2026 osoitteesta <https://primeeconomics.org/articles/the-variable-relationship-between-trade-and-gdp/>
- Stone, I. (1999). *The global export of capital from Great Britain, 1865–1914: A statistical survey*. Macmillan.
- Tassey, G. (2008). Globalization of technology-based growth: The policy imperative. *The Journal of Technology Transfer*, 33, 560–578. <https://doi.org/10.1007/s10961-008-9092-0>
- Tilastokeskus. (2020). *Kääntyykö globalisaatiokehityksen suunta?* Noudettu 29.1.2026 osoitteesta <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/kaantyyko-globalisaatiokehityksen-suunta>
- Trading Economics. (n.d.). *United Kingdom full year GDP growth*. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://tradingeconomics.com/united-kingdom/full-year-gdp-growth>
- UK Department of Business and Trade. (2025). *United States–UK trade and investment factsheet 2025*. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/697a38afc23c8fa26650defa/united-states-trade-and-investment-factsheet-2026-02-02.pdf>

- Vanham, P. (2019). *A brief history of globalization*. World Economic Forum. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://www.weforum.org/stories/2019/01/how-globalization-4-0-fits-into-the-history-of-globalization/>
- Valtiovarainministeriö. (n.d.). *Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF)*. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://vm.fi/kansainvaliset-rahoitusasiat/kansainvalinen-valuuttarahasto-imf>
- Vilpisauskas, R. (2000). *Regional integration in Europe: The Analysis of Intra-Baltic cooperation*. <https://doi.org/10.15388/Polit.1999.2.3>.
- Wang, Z. (2003). The impact of China's WTO accession on patterns of world trade. *Journal of Policy Modeling*, 25(1): 1-41. [https://doi.org/10.1016/S0161-8938\(02\)00196-5](https://doi.org/10.1016/S0161-8938(02)00196-5)
- Wardley-Kershaw, J. & Schenk-Hoppé, K. R. (2022) Economic Growth in the UK: Growth's Battle with Crisis. *Histories 2: 374-404* <https://doi.org/10.3390/histories2040028>
- World Bank. (n.d.). *Trade (% of GDP)*. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS>
- World Bank. (n.d.). *World development indicators*. Noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- WTO. (2023). *World trade and economic growth 2022–23*. Noudettu 8.12.2025 osoitteesta https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_ch3_e.pdf
- Zeiler, T. W. (2013). Requiem for the common man: Class, the Nixon economic shock, and the perils of globalization. *Diplomatic History*, 37(1), 1–24. <https://doi.org/10.1093/dh/dhs009>

Liitteet

Liite 1. Tekoälyn käyttö kandidaatintutkielmassa

Tutkielmassa on hyödynnetty tekoälypohjaista kielimallia tutkimusprosessin tukena. Tekoälyn rooli tutkielmassa on tutkimusprosessia tukeva ja kielellisesti avustava. Tutkielmassa käytetty tekoäly on OpenAI:n ChatGPT-palvelun maksuton versio. Tekoälyä käytettiin tutkielman tekstin kielelliseen muotoiluun, rakenteen selkeyttämiseen, käsitteiden hahmottamiseen ja täsmentämiseen sekä rajaamaan tutkimuskysymystä. Lisäksi tekoälyä käytettiin apuvälineenä etsimään akateemisia vertaisarvioituja lähteitä.

Tutkielmassa esitetyt väitteet, teoriat sekä empiiriset havainnot perustuvat tieteellisiin lähteisiin, eikä tekoälyn tuottamaa sisältöä ole sisällytetty tutkielmaan ilman kriittistä arviointia sekä itsenäistä muokkaamista. Tekoälyn esittämiä ehdotuksia on tarkasteltu kriittisesti ja vastuu sisällön oikeellisuudesta, tulkinnoista ja johtopäätöksistä on tutkielman tekijällä.